



# พุทธสถาน พุทธประวัติ พุทธกิจ (ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาในอินเดีย)

**Buddhist Places, Buddha's History, Buddha's Duties**

**(History of Buddhism in India)**



**รศ.ดร.นิติกานต์ ธรรมรรษากุล**

**พ.ต.ต.หญิง สุวิมล ธรรมรรษากุล**



ชื่อหนังสือ : พุทธสถาน พุทธประวัติ พุทธกิจ (ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาในอินเดีย)  
 เขียนโดย : (1) รศ.ดร.นิติกานต์ ธรรมหรรษากุล (2) พ.ต.ต.หญิง สุวิมล ธรรมหรรษากุล  
 วิทยฐานะ : (1) ป.ธ.6, พธ.บ., ประชานรุ่น น.บ.4/2563 (นศพ.มปท. : นศ.ปริญญาเอกหลักสูตร ร.ด. มปท.)  
 M.A., M.P.A., Ph.D.(Political Science), Ph.D.(Public Administration) : Associate Professor in History  
 of Buddhism (CUA603-07-1819) CUFCE, U.S.A., ที่ปรึกษา-คณบดีคณะนิเทศศาสตร์+คณบดีคณะรัฐศาสตร์ มปท.  
 (2) B.Se.(Biomedical Science) King's College London, University of London, UK, M.Se.(Drug Chemistry)

**คณาจารย์ที่ปรึกษา – คณะกรรมการฝ่ายวิชาการ – คณะทำงานตรวจทาน**

รศ.ดร.สุขุมพงศ์ ชาญนวงศ์	ป.ธ.9, รป.บ., ศศ.ม., M.P.A., D.B.A., Ph.D., ศน.ด.
ดร.กำธร เพี้ยเอี้ย	ป.ธ.6, ศน.บ., M.A., Ph.D.
ดร.พระมหาปริยณันท์ รุจิธมโม	ป.ธ.4, พธ.บ., พธ.ม., พธ.ด.
พระมหาปิยะฉัตร กิตติโสภโณ	น.ธ.เอก, ป.ธ.3
พระมหาศุภวัฒน์ สุภโท	น.ธ.เอก, ป.ธ.4
ชูพงษ์ อัจจาธร	ป.ธ.9, ศษ.บ.
คมสิทธิ์ พิศเพ็ง	ป.ธ.7, พธ.บ.
ดร.นฤมล ราชาบุรี	วท.บ., พธ.ม., พธ.ด.
ธีระพงศ์ แซ่เล่า	น.ธ.เอก, พธ.บ., พธ.ม.



**พิมพ์ครั้งที่ 4 :** พุทธจิกายน 2564 จำนวน 1,000 เล่ม

**เจ้าของ :** มูลนิธิวัดไทยโพธิวิหาร (Wat Thai Bodhi Vihara Trust : WTB)  
 พุทธคยา รัฐพิหาร อินเดีย 824231 โทร (+91) 9430057989,7755883856  
 E-mail: watthaibodhivihara@hotmail.com www.watthaibodhi.com

**จัดพิมพ์โดย :** บริษัท ธรรมหรรษาทัวร์ แอนด์ แทรเวล จำกัด (DHT)  
 71/4 ถนนบรมราชชนนี แขวงอรุณอมรินทร์ เขตบางกอกน้อย กทม. 10700  
 โทร. 02-8845683-6, 0819944790, 0614026277, 0994396677  
 แฟกซ์: 02-8845682, E-mail: dhammahansa@yahoo.com  
 www.dhammahansa.com, www.dhttv.com, www.btc2555.com

**อุปถัมภ์โดย :** บริษัท บางกอกไทย เซ็นเตอร์ จำกัด

**พิมพ์ที่ :** หจก.เจริญผลกราฟฟิค โทร.0896682552 E-mail: arth2552@gmail.com  
 50/168 หมู่ 5 ถ.ติวานนท์ ต.ปากเกร็ด อ.ปากเกร็ด จ.นนทบุรี 11120



**พุทธสถาน พุทธประวัติ พุทธกิจ**  
**(ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาในอินเดีย)**

Buddhist Places, Buddha's History, Buddha's Duties  
(History of Buddhism in India)



**รองศาสตราจารย์ ดร.นิตกานต์ ธรรมหรรษากุล**  
**พันตำรวจตรีหญิง สุวิมล ธรรมหรรษากุล**

# คำนำ

**ครั้งหนึ่งในชีวิต** ในฐานะเป็นชาวพุทธ ควรไปนมัสการพุทธสังเวชนียสถาน ๔ ตำบล คือ สถานที่ประสูติ ตรัสรู้ ปฐมเทศนา และปรินิพพาน ศึกษาประวัติศาสตร์ พระพุทธศาสนาในประเทศอินเดีย-เนปาล (History of Buddhism in India-Nepal) เมื่อไปถึงแดนพุทธภูมิแล้ว สิ่งที่ต้องทำไว้ในใจ คือ ต้องรู้เข้าใจและเข้าถึงแดนพุทธภูมิ อย่างแท้จริงใน ๓ พุทธะ คือ พุทธสถาน พุทธประวัติ พุทธกิจ

**พุทธสถาน** (Buddhist Holy Places) คือ สถานที่สำคัญที่เกี่ยวข้องกับ พระพุทธเจ้า พุทธสาวก พุทธสาวิกา รวมถึงสังเวชนียสถาน ๔ ตำบล ที่ชาวพุทธไป จาริกแสวงบุญนั้น มีความเกี่ยวข้องกับพุทธบุคคลและประวัติศาสตร์เป็นมาอย่างไร

**พุทธประวัติ** (The life of the Buddha) คือ ประวัติของพระพุทธเจ้า ตั้งแต่ ประสูติ ตรัสรู้ ปฐมเทศนา และปรินิพพาน เหตุการณ์สำคัญที่เคยได้ยินได้ฟัง ได้อ่าน รับรู้กันมา เมื่อไปถึงพุทธสถานนั้นแล้ว นำพุทธประวัติที่เกี่ยวข้องมาบูรณาการ ทำให้ เกิดองค์ความรู้ศรัทธาและปิติยิ่งขึ้น เมื่อหลับตามองเห็นมโนภาพในสมัยครั้งพุทธกาล

**พุทธกิจ** (Duties of the Buddha) คือ กิจที่พระพุทธเจ้าทรงบำเพ็ญ การงานที่พระพุทธเจ้าทรงกระทำ เช่น พุทธกิจประจำวัน ๕ อย่าง ที่ทรงบำเพ็ญ ในแต่ละวัน ๕ เวลา เป็นกิจวัตรประจำวันของพระองค์ และ พุทธกิจ ๔๕ พรรษา ในระหว่างที่พระองค์ทรงมีพระชนมายุอยู่นั้น ได้เสด็จไปประทับทรงจำพรรษาใน สถานที่ต่างๆ รวมถึงพุทธกิจที่ทรงบำเพ็ญ ณ พุทธสถาน ซึ่งเราท่านได้ไปนมัสการนั้น

หนังสือเล่มนี้ **ทำขึ้นเพื่อเป็นคู่มือในการจาริกแสวงบุญ ณ แดนพุทธภูมิ** หวังว่าคงเป็นประโยชน์ต่อท่านที่กำลังเดินทางไปแสวงบุญ ผู้ศึกษาค้นคว้าและผู้สนใจ ในการศึกษาและปฏิบัติธรรม ขอน้อมรับในความผิดพลาด เพื่อแก้ไขปรับปรุงต่อไป

รองศาสตราจารย์ ดร.นิติกานต์ ธรรมहरษากุล (ดร.เบิร์ด)

ประธานบริหารบริษัทในเครือธรรมहरษา (DHT+BTC+I-INDIA)

ประธานอำนวยการมูลนิธิศูนย์ปฏิบัติธรรมนานาชาติ อินเดีย-ไทย (ITT)

อาจารย์ใหญ่สำนักฝึกอบรมวิปัสสนาและธรรมวิทย์การแดนพุทธภูมิ มูลนิธิ WTB

# คำปรารภ : อนุโมทนาบุญ

มูลนิธิวัดไทยโพธิวิหาร (Wat Thai Bodhi Vihara Trust : WTB) ได้จดทะเบียนเป็นนิติบุคคลตามกฎหมายของอินเดียว่าด้วยองค์กรการกุศล เมื่อวันที่ ๕ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๗ โดยคณะกรรมการมูลนิธิ (ชุดที่ ๒ : ๑๐ มี.ค. ๒๕๖๐-ปัจจุบัน) มีอำนาจหน้าที่ดำเนินงานบริหารกิจการของมูลนิธิ ให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ และได้จัดทำโครงการสร้าง “วัดไทยโพธิวิหาร” พุทธคยา รัฐพิหาร อินเดีย เพื่อถวายเป็นพุทธานุชา ณ ต้นพระศรีมหาโพธิ์ สถานที่ตรัสรู้ขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

หนังสืออนุสรณ์แด่นพฺทธณุมิ : พุทธสถาน พุทธประวัติ พุทธกิจ ได้จัดทำขึ้นและพิมพ์เป็นครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๕๘ มีวัตถุประสงค์เพื่อบูชาคุณแห่งพระรัตนตรัยมอบเป็นธรรมทานแด่ท่านผู้มีจิตศรัทธาบริจาคทำบุญสร้างวัดไทยโพธิวิหาร ถวายเป็นพุทธานุชา เป็นเจตนารมณ์เบื้องต้นของคณะผู้จัดทำมิได้แสวงหาผลกำไรแต่ประการใด

วัดไทยโพธิวิหาร ขอมอบหนังสือนี้ เป็นธรรมบรรณาการจากแด่นพฺทธณุมิแด่ท่านผู้มีจิตศรัทธาร่วมทำบุญซื้อที่ดินสร้างวัดไทยโพธิวิหาร และผู้ร่วมโครงการบวชเนกขัมมบารมีปฏิบัติธรรม - โครงการบรรพชาอุปสมบท ณ ต้นพระศรีมหาโพธิ์ - โครงการจาริกแสวงบุญสู่แดนพฺทธณุมิ ประเทศอินเดีย-เนปาล โดย วัดไทยโพธิวิหาร ร่วมกับ ธรรมहरषातर्वर-ธรรมहरषातीवी-บางกอกไทย เช่นเตอร์-ไอ อินเดีย (I-INDIA)

ขออนุโมทนาบุญแด่ท่าน รศ.ดร.นิติกานต์ ธรรมहरषากุล (ดร.เบิร์ด) ในฐานะครูอาจารย์ “ดุขณุมิบัณฑิตมหาอุบาสกใจบุญ นายทุนใจพระ” ผู้มีจิตศรัทธาอันแรงกล้า เป็นต้นศรัทธาผู้ริเริ่มก่อตั้งมูลนิธิ ผู้อุปถัมภ์และผู้นำสร้างวัดไทยโพธิวิหาร รายได้จากหนังสือนี้ถวายสร้างวัดไทยโพธิวิหาร จึงขออนุโมทนาบุญมา ณ โอกาสนี้

พระมหาปิยะณัฐ กิตติโสภโณ (พระอาจารย์มหาอาทิตย์)

ประธานอำนวยการมูลนิธิวัดไทยโพธิวิหาร - เจ้าอาวาสวัดไทยโพธิวิหาร อินเดีย



ประกาศมูลนิธิวัดไทยโพธิวิหาร (WTB)

มูลนิธิศูนย์ปฏิบัติธรรมนานาชาติ อินเดีย-ไทย (ITT)

เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการจัดพิมพ์หนังสืออนุสรณ์แด่นพุทธภูมิประจำวัดไทยโพธิวิหาร

ด้วย มูลนิธิวัดไทยโพธิวิหาร (Wat Bodhi Vihara Trust : WTB), มูลนิธิศูนย์ปฏิบัติธรรมนานาชาติอินเดีย-ไทย (India-Thai International Meditation Centre Trust : ITT) พุทธศยา อินเดีย, บริษัท ธรรมहरราชาทัวร์ แอนด์ แทรเวล จำกัด, บริษัท บางกอกไทย เซ็นเตอร์ จำกัด ได้ร่วมกันจัดพิมพ์หนังสืออนุสรณ์แด่นพุทธภูมิ ประจำห้องสมุดวัดไทยโพธิวิหาร ประกอบด้วย พุทธมนต์พิธี, พุทธภูมิศึกษา, สังฆนียสถาน 4 ตำบล, พุทธธรรมแดนพุทธภูมิ, ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา, พระอรหันต์ 8 ทิศ ฯลฯ เพื่อจัดจำหน่ายรวบรวมเงินรายได้สมทบกองทุนสร้างวัดไทยโพธิวิหาร และแจกเป็นธรรมทานแก่ผู้สนใจในการศึกษาธรรมและปฏิบัติธรรม ถวายเป็นพุทธบูชา ณ ต้นพระศรีมหาโพธิ์ สถานที่ตรัสรู้ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปด้วยความเรียบร้อยดีงามบรรลุวัตถุประสงค์ ตามข้อบังคับแห่งตราสารจัดตั้งมูลนิธิ WTB และ ITT จึงแต่งตั้งคณะกรรมการจัดพิมพ์หนังสืออนุสรณ์แด่นพุทธภูมิประจำวัดไทยโพธิวิหาร ประกอบด้วย คณะกรรมการฝ่ายวิชาการของมูลนิธิ WTB, ITT คณาจารย์สำนักฝึกอบรมวิปัสสนาและธรรมวิชายากรแดนพุทธภูมิ (สวธ.) คณะกรรมการสำนักงานส่งเสริมการศึกษาวิชาชีพพัฒนาศาสนาและกฎหมาย (สศก.) คณะสงฆ์และคณะกรรมการวัดไทยโพธิวิหาร ดังต่อไปนี้

1. รศ.ดร.นิติกานต์ ธรรมहरราชากุล (ป.ธ.6, พธ.บ., M.A., M.P.A., Ph.D.) ประธานกรรมการ
2. รศ.ดร.สุขุมพงศ์ ชาญนุวงศ์ (ป.ธ.9, รป.บ., M.A., M.P.A., Ph.D., ศน.ด.) รองประธานกรรมการ
3. ดร.พระมหาปริญญณ์ภัสตร์ รุจิธมโม (ป.ธ.4, พธ.บ., พธ.ม., พธ.ด.) รองประธานกรรมการ
4. อาจารย์ ดร.กัธร์ เพ็ญเอี้ย (ป.ธ.6, ศน.บ., M.A., Ph.D./ฝ่ายวิชาการ) กรรมการ
5. อาจารย์ ดร.ณมุต ราชบุรี (วท.บ., พธ.ม., พธ.ด./ฝ่ายวิชาการ) กรรมการ
6. อาจารย์ชูพงษ์ อัจจารธ (ป.ธ.9, ศษ.บ./ฝ่ายวิชาการ) กรรมการ
7. อาจารย์คมสิทธิ์ พิศเพ็ง (ป.ธ.7, พธ.บ./ฝ่ายวิชาการ) กรรมการ
8. พ.ต.ต.หญิง สุวิมล ธรรมहरราชากุล (B.Sc., M.Sc./ฝ่ายวิชาการ) กรรมการ
9. พระมหาปิยะณัฐ กิตติโสภโณ (น.ธ.เอก, ป.ธ.3/เจ้าอาวาส WTB) กรรมการและเลขานุการ
10. พระครูวินัยธรประพนธ์ เตชวโร (น.ธ.เอก, รป.บ./ผู้ช่วยเจ้าอาวาส WTB) กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
11. พระครูสังฆรักษ์ประพันธ์ ธิธมโม (น.ธ.เอก, รป.บ./เลขานุการวัด WTB) กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

มีอำนาจหน้าที่ ดำเนินงานศึกษาค้นคว้าวิจัยและรวบรวมองค์ความรู้ทางวิชาการด้านพระพุทธศาสนา ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา ศาสนาเปรียบเทียบ สังฆนียสถาน 4 ตำบล พุทธภูมิศึกษา พุทธปรัชญา พุทธสถาน พุทธประวัติ พุทธกิจ พุทธธรรม พุทธพิธี ในแดนพุทธภูมิ จัดทำต้นฉบับและดำเนินงานจัดพิมพ์หนังสืออนุสรณ์แด่นพุทธภูมิประจำวัดไทยโพธิวิหาร ทั้งนี้ ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป

ประกาศ ณ วันที่ 14 เมษายน พ.ศ. 2564



(พระมหาปิยะณัฐ กิตติโสภโณ)

ประธานอำนวยการมูลนิธิวัดไทยโพธิวิหาร  
เจ้าอาวาสวัดไทยโพธิวิหาร



(รศ.ดร.นิติกานต์ ธรรมहरราชากุล)

ประธานอำนวยการมูลนิธิศูนย์ปฏิบัติธรรมนานาชาติ อินเดีย-ไทย  
ประธานกรรมการวัดไทยโพธิวิหาร

# สารบัญ

เรื่อง	หน้า
คำนำ	ก
คำปรารภ : อนุโมทนาบุญ	ข
ประกาศมูลนิธิวัดไทยโพธิวิหาร-มูลนิธิศุภนิยปฏิบัติธรรมนานาชาติอินเดีย-ไทย (ITT)	ค
สารบัญ	ง
แผนที่อินเดีย-เนปาล : สังฆเวชนียสถาน	๑
แผนที่ ๑๖ แคว้น	๒
แผนที่อินเดียปัจจุบัน	๓
<b>ทำความเข้าใจก่อนไปอินเดีย</b>	<b>๔</b>
ข้อมูลเกี่ยวกับอินเดีย	๔
พุทธกิจ ๕ อย่าง	๘
พระพุทธดำรัสตรัสถึงสังฆเวชนียสถาน	๙
ปลงสังเวยอย่างไร	๙
อธิษฐานจิตกับการอ้อนวอน	๑๐
วันสำคัญของอินเดีย	๑๐
รูปสัญลักษณ์บนเสาคินพระเจ้าอโศกมหาราช	๑๔
<b>พุทธคยา (Bodh Gaya, Bodhi Gaya)</b>	<b>๑๗</b>
ตุงคสิริ สถานที่บำเพ็ญทุกรกิริยา	๑๘
สุชาดาสถูป	๒๐
ทำสุปปตัญญะ	๒๑
แม่น้ำเนรัญชรา	๒๒
ต้นพระศรีมหาโพธิ์	๒๓
ความแตกต่างกันแห่งโพธิพฤกษ์	๒๔
สัตตมหาสถาน	๒๗
พระแท่นวัชรอาสน์	๒๘
พระมหาเจดีย์พุทธคยา	๒๘

พระพุทธเมตตา	๒๙
อุรุเวลาเสนานิคม	๒๙
อาศรมชฎิล	๓๐
เขาพรหมโยนี (คยาสี่สะพานประเทศ)	๓๑
วัดพุทธนานาชาติ	๓๒

### ราชคฤห์ (Rajgir)

วัดเวฬุวัน	๔๐
เขาคิชฌกูฏ	๔๓
สถานที่พระเวทที่ตักลิ่งหินปลงพระชนม์พระพุทธเจ้า	๔๔
ถ้ำสุกรขาตา	๔๔
ถ้ำพระโมคคัลลานะ	๔๔
โรงพยาบาลหมอชีวกโกมารภักจ	๔๕
มัททกัจฉิมิคทายวัน	๔๕
วิศวะสถานติสฎูป	๔๕
รอยเกวียน	๔๕
คูกุมขังพระเจ้าพิมพิสาร	๔๕
มนิยามัฐ	๔๖
ที่เก็บสมบัติของพระเจ้าพิมพิสาร	๔๖
ตโปทาราม	๔๖
ถ้ำสัตตบรรณคูหา	๔๗
ถ้ำจิววัน	๔๗
ชนมชาซา	๔๗

### นาลันทา (Nalanda)

มหาวิทยาลัยนาลันทา	๕๑
หลวงพ่อดงค์ดำ	๕๒
วัดพุทธนานาชาติ	๕๒
พระสูตรและชาดก	๕๓
ประวัติพระสารีบุตร	๕๓



ประวัติพระโมคคัลลานะ	๕๙
ประวัติพระมหากัสสปเถระ	๖๑
ประวัติพระมหาปันถกเถระ	๖๖
ประวัติพระจูฬปันถกเถระ	๖๗
ประวัติหมอชีวกโกมารภัจจ์	๗๑

## ปาฏลีบุตร (Pataliputra)

ความเป็นมาของเมืองปาฏลีบุตร	๗๙
วัดโอศุการาม	๘๐
อโรคยสถาน	๘๐
เสาศินศิลา	๘๐
พิพิธภัณฑ	๘๑
ตัวเมืองปัตนะปัจจุบัน	๘๑
ทำน้ำพุทโคตมะ	๘๑
สะพานมหาตมะคานธี	๘๑
ทำน้ำราเซนสมาธิ	๘๑
ทำน้ำมหินทฆาต	๘๔
โกลชา	๘๒
บ้านเกิดของโกวินทะ	๘๒
สังคายนาครั้งที่ ๓ และสังสมณทูต	๘๓
พระธรรมทูตสู่ลังกาทวีป	๘๘

## เวสาลี (Vaishali) แคว้นวัชชี

ภูมิประเทศ	๙๑
ประวัติความเป็นมาของเมืองเวสาลี	๙๒
หญิงงามประจำเมืองและสิทธิของสตรีของชาววัชชี	๙๓
บ้านเกิดศาสดามหาวีระแห่งศาสนาเซน	๙๕
เหตุที่พระพุทธศาสนาปักหลักเมืองเวสาลี	๙๕
บทพระปริตร (รัตนสูตร)	๙๖
สังคายนาครั้งที่ ๒	๑๐๐

ปาवालเจตีย์ (สถานที่ปลงพระชนมายุสังขาร)	๑๐๐
พระสฤป	๑๐๑
ภูฏาคารศาลา ป่ามหาวัน	๑๐๑
เสาทินศิลาจาลึก สิ่งที่มีสมบุรณ์	๑๐๒
วาลิการาม	๑๐๒
สระมูรธาภิเษก	๑๐๒
อภิธานียธรรม ๗ ประการ	๑๐๓
โทษของการทุศีล	๑๐๓
กำเนิดภิกษุณีรูปแรก	๑๐๔
พระสูตรและชาดก	๑๐๔
นางอัมพาลี	๑๐๘
เกสรียาสฤป	๑๐๖
พระสฤปเจตีย์ องค์แรกของโลก	๑๐๘
<b>กุสินารา (Kusinaga, Kushinagar) แคว้นมัลละ</b>	<b>๑๑๔</b>
สวนสาละโนทยาน	๑๑๔
มหาปรินิพพานสฤป	๑๑๕
มหาปรินิพพานวิหาร	๑๑๕
พระพุทธรูปมหาปรินิพพาน	๑๑๕
มกุฏพันธเจตีย์	๑๑๕
<b>เนปาล (Nepal)</b>	<b>๑๒๓</b>
<b>ลุมพินี (Lumbini)</b>	<b>๑๒๗</b>
สระโปกขรณี	๑๓๔
เสาทินศิลาจารึกพระเจ้าอโศกมหาราช	๑๓๔
มายาเทวีวิหาร	๑๓๕
ซากอิฐโบราณ	๑๓๕
รูปแกะสลักหินพระมารดา	๑๓๕
รอยพระบาทกุมาร	๑๓๖
<b>กบิลพัสดุ์ (Kapilavastu)</b>	<b>๑๓๘</b>

ประวัติพระอนุรุทธะเถระ	๑๔๔
เทวทหะ (Devadaha)	๑๕๐
พระสฤปรามคาม	๑๕๒
สาวัตถี (Sravasti) แคว้นโกศล	๑๕๔
สถานที่ที่พระพุทธเจ้าไม่ทรงละ ๔ แห่ง	๑๕๗
วัดพระเชตวันมหาวิหาร	๑๕๗
๑. พระคันธกุฎี	๑๕๗
๒. อานันทโพธิ์	๑๕๓
๓. วิหารธรรมสภา	๑๕๘
๔. วิหารสังฆสภา	๑๕๘
๕. พระสฤปอรหันต์แปดทิศ	๑๕๙
๖. โภจนศาลา	๑๕๙
๗. คิลานเภสัชศาลา	๑๕๙
๘. กุฎิพระสงฆ์ (กุฎิพระสีวลี, หมู่ภิกษุโกสัมพี)	๑๖๑
คฤหาสน์อนาถบิณฑิกเศรษฐี	๑๖๑
บ้านบุโรหิตผู้เป็นบิดาของพระองค์สิมมาล	๑๖๒
วัดบุพพาราม	๑๖๒
วัดราชการาม	๑๖๒
ประวัติพระสีวลี	๑๖๓
ประวัติพระองค์สิมมาล	๑๖๔
ประวัติพระอุบาลี	๑๖๘
ประวัติพระวังคีสเถระ	๑๗๑
ประวัติพระสาคตเถระ	๑๗๓
ประวัติพระพาหิยเถระ	๑๗๕
ประวัติพราหมณ์พาวรี ๑๖	๑๗๘
ประวัติพระวักกเถระ	๑๗๘
ประวัติอนาถบิณฑิกเศรษฐี	๑๘๐
ประวัตินางวิสาขา	๑๘๓

อโยธยา (Ayodhya) - สาเกต	๑๙๑
สะสาราม (Sasaram)	๑๙๓
พาราณสี (Varanasi) แคว้นกาสิ	๑๙๕
ม. ในพาราณสี	๑๙๖
สารนาถ (Sarnath)	๒๑๐
ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน	๒๑๐
ฉิมเมกขสถูป	๒๑๑
ฉิมมราชิกสถูป	๒๑๓
เสาหินศิลาจารึกพระเจ้าอโศก	๒๑๓
พระมูลคันธกุฎี	๒๑๕
ยสเจดีย์	๒๑๕
เจ้าขัณฑีสถูป	๒๑๖
เอรภักตตะนาคราช	๒๑๙
ประวัติพระอัญญาโกณฑัญญะ	๒๒๓
ประวัติพระยสะ	๒๒๔
นางสุปปียาอุบาสิกา	๒๒๖
แคว้นกुरु (Kuru)	๒๒๙
สถานที่แสดงสติปัญฐานสูตร	๒๒๙
จารึกของพระเจ้าอโศกมหาราช	๒๒๙
โกสัมพี (Kosambi) แคว้นวังสะ (Vatsa)	๒๓๑
เสาหินพระเจ้าอโศกมหาราช	๒๓๒
โฆสิตาราม	๒๓๒
กุกกุฏาราม	๒๓๒
กำแพงเมือง	๒๓๓
ประวัติพระพากุลเถระ	๒๓๓
พระปิ่นโพลภารทวาชเถระ	๒๓๖
วัดโฆสิตาราม	๒๔๖
วัดกุกกุฏาราม	๒๔๖

โฆสกเศรษฐี	๒๓๗
นางสามาวดี	๒๔๒
นางवासุสทัตตา	๒๔๔
มาคันทิยา	๒๔๕
ภิกษุชาวเมืองโกสัมพี	๒๕๐
จุฬาทรีคุณ	๒๕๒
<b>สังกัสสนคร (Sankassa)</b>	<b>๒๕๖</b>
<b>แคว้นอวันตี (Avanti)</b>	<b>๒๖๐</b>
ประวัติพระมหากัจจายนเถระ	๒๖๑
ประวัติพระโสณกุฏิกัณณเถระ	๒๖๗
<b>รัฐมธยประเทศ (Meghalaya)</b>	<b>๒๗๐</b>
สาญจีสถูป (Sanchi)	๒๗๐
<b>รัฐมหาราษฏร์ (Maharashtra)</b>	<b>๒๗๔</b>
อชันตา (Ajanta Caves)	๒๗๕
เอลโลล่า (Ellora Caves)	๒๗๖
<b>โกลกาทา (Kolkata)</b>	<b>๒๗๗</b>
บุพจริยาของพระพุทธเจ้า	๒๗๘
มิลินทปัญหา (The Questions of King Milinder)	๒๘๒
ประวัติพระถังซำจั๋ง (Xuangzang)	๒๘๗
ดร.อัมเบตการ์ (Dr. Babasaheb Bhimrao Ramji Ambedkar)	๒๘๘
อนาคาริกธรรมปาละ (Anagarika Dhammapala)	๒๘๙
เซอร์อเล็กซานเดอร์ คันนิงแฮม (Sir Alexander Cunningham)	๒๘๙
มหาตมา คานธี (Mahatma Gandhi)	๒๘๙
ยาวาหะราล เนห์รู (Jawaharlal Nehru)	๒๘๙
พระบรมสารีริกธาตุ : จากกบิลพัสดุ์นคร ย้อนถึงสยามประเทศ	๒๘๙
<b>ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาในอินเดีย (History of Buddhism in India)</b>	<b>๒๙๖</b>
ยุคอารยัน	๒๙๖
ยุคพุทธกาล	๒๙๖

พระเวทที่ตัดฎีกแผ่นดินสูบ	๒๙๖
พันธฺุละเสนาบดีและพระนางมัลลิกา	๓๐๐
การล้มสลายแห่งศากยวงศ์	๓๐๓
ยุคหลังพุทธปรินิพพาน	
จากมครถึงปาฏลีบุตร (Magadha-Pataliputra)	๓๐๗
ยุคพระเจ้าอโศกมหาราช (King Ashoka Period)	๓๑๐
ยุคราชวงศ์คุปตะ (Shunga Period)	๓๕๗
ยุคกษณะทางฝ่ายเหนือ และสาตวาหณะทางใต้ (Indo-Scythians, Satavahana Period)	๓๕๘
ยุคพระเจ้ากนิษกะ (Kanishka Period)	๓๕๘
ยุคพระเจ้าหรรษวรรณณะ (Harshavardhana)	๓๕๙
ยุคราชวงศ์ปาละ (Pala Period)	๓๖๐
ยุคราชวงศ์โมกุล (Mughal Period)	๓๖๑
ยุคพ่อค้ายุโรปุกรานอินเดีย	๓๖๗
ยุคอาณานิคมอังกฤษ	๓๖๘
ยุคกอบกู้เอกราช	๓๖๙
ยุคเอกราช	๓๗๐
ภาษาและศาสนาในอินเดีย	๓๗๐
ศาสนาพราหมณ์-ฮินดู (Hinduism)	๔๑๑
<b>บทวิเคราะห์</b>	
การแตกแยกนิกายของพระพุทธศาสนา	๔๓๖
การสูญสลายพระพุทธศาสนาจากอินเดีย	๔๓๘
ชาวธิเบตที่อินเดีย	๔๔๐
<b>ภาคผนวก</b>	
- พุทธกิจ ๔๕ พรรษา	๔๔๕
- การทำสังคายนา	๔๔๖
- อสีติมหาสาวก	๔๔๗
- ภิกษุณี	๔๕๐

- อุบาสก ๔๕๑
- อุบาสิกา ๔๕๒
- ชื่อแคว้นและเมืองหลวง ๔๕๓
- แคว้นสมัยพุทธกาลอยู่ในเขตรัฐประเทศปัจจุบัน ๔๕๔
- ภาษาฮินดีเบื้องต้น (Hindi for Beginning) ๔๕๗
- บทแผ่เมตตา, สมาทานกัมมัฏฐาน, คำอุทิศบุญกุศล, อธิษฐานจิต ๔๖๓
- ระยะทางตามรอยพระบาทอินเดีย เนปาล ๔๖๖
- ตัวอย่างโปรแกรมทัวร์สังเวชนียสถาน ๔ ตำบล ๙ พุทธสถาน ๔๗๐

**บทสรุป ไปอินเดีย (สังเวชนียสถาน ๔ ตำบล) ได้อะไร ? ๔๗๓**

งานวิจัยเกี่ยวกับการแสวงบุญแดนพุทธภูมิ ๔๗๖

บรรณานุกรม ๔๗๒

## บทสรุป

### ไปอินเดีย (สังเวชนียสถาน ๔ ตำบล) แล้วได้อะไร ?

คำถามนี้ ดังก้องอยู่ในใจของชาวพุทธทุกคน ที่เดินทางไปจาริกแสวงบุญตามรอยบาทพระศาสดาสู่แดนพุทธภูมิ นมัสการสังเวชนียสถาน ๔ ตำบล และพุทธสถานต่างๆ โดยเฉพาะผู้เขียนในฐานะเจ้าของบริษัทจัดทัวร์ไปอินเดียแล้วไม่ต่ำกว่า ๒๐ ปี เป็นธรรมวิทยากรผู้บรรยายถวายเป็นความรู้แด่พระสงฆ์ และให้ความรู้แก่พุทธศาสนิกชน โครงการศึกษาดูงานและปฏิบัติธรรมที่อินเดีย ไม่ต่ำกว่า ๑,๐๐๐ กรุ๊ป/คณะขึ้นไป ในทัศนคติ (Attitude) ความรู้สึก (Feeling) ที่สัมผัสได้ด้วยตนเองอันเกิดจากความซาบซึ้ง (Sentimental) ที่ได้ไปนมัสการมาแล้วจนนับจำนวนครั้งไม่ได้ แต่ไม่เคยรู้สึกท้อแท้หรือเหน็ดเหนื่อยเมื่อยล้าแต่ประการใดๆ เป็นหัวหน้าทัวร์ (Tour Leader) เป็นหัวหน้าคณะ (Group Leader) นำคณะสวดมนต์ไหว้พระ เจริญสมาธิภาวนา บางครั้งนั่งสมาธิอยู่เกิดขนลุกขนพอง บางครั้งนั่งอยู่หน้าตาไหล เมื่อไปตามสังเวชนียสถานและพุทธสถานแล้วสัมผัสได้ รู้สึกจิตสงบ มีปิติเอิบอímใจ สุขใจ ชื่นใจ อบอúnใจ นึกในใจว่า “อímบุญอúnใจ อยู่ใกล้พระพุทเจ้า” เป็นความรู้สึกที่ไม่สามารถบอกใครได้จะรับรู้ได้ และสัมผัสได้เฉพาะตนเองเท่านั้น จึงมีแนวคิดทฤษฎี (Theory) เป็นของตนเอง สรุปได้ว่า “ไปอินเดียนมัสการสังเวชนียสถานแล้ว ได้ประโยชน์อานิสงส์ ๑๒ ประการ” ดังนี้ :-

๑. ได้ปิดประตูบายนไปสู่คติโลกสวรรค์
๒. ได้กราบไหว้พระภควันต์พุทธภูมิอินเดีย
๓. ได้ไม่เสียชาติเกิดมาเป็นมนุษย์
๔. ได้บุญสูงสุดทุกศัลปัญญามหาศาล



๕. ได้ตั้งจิตอธิษฐานให้บรรลุมรรคผลนิพพาน
๖. ได้บำเพ็ญทาน ศีล สมาธิ ปัญญา
๗. ได้พุทธบูชาอุทิศแทนค่าน้ำมันมบิตรมารดา
๘. ได้เจริญภาวนาครบ ๔ สังขณียสถาน
๙. ได้พบครูบาอาจารย์ญาติมิตรในอดีตชาติ
๑๐. ได้คบหานักปราชญ์บัณฑิตจิตเลิศล้ำ
๑๑. ได้น้อมนำพุทธธรรมสู่ตนพันอบาย
๑๒. ได้จิตใจปีติสุข..หวังพ้นทุกข์..คือนิพพาน

ในการจาริกแสวงบุญสู่แดนพุทธภูมิ ประเทศอินเดีย- เนปาล นมัสการพุทธสังขณียสถาน ๔ ตำบล ซึ่งชาวพุทธทั่วโลกทุกชาติทุกนิกายที่นับถือพระพุทธศาสนา เดินทางไปจาริกแสวงบุญ ณ แดนพุทธภูมิ เพราะหวังประโยชน์อันสูงสุดตามที่สมเด็จพระบรมศาสดาทรงตรัสไว้ก่อนจะเสด็จดับขันธปรินิพพาน ณ สาลวโนทยาน กุสินารา แคว้นมัลละ สมัยครั้งพุทธกาล ในวันอังคาร เป็นวันเพ็ญขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๖ ปีมะเส็ง ไนมหาปรินิพพานสูตร (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม ๑๐ หน้า ๑๕๐-๑๕๑) กล่าวไว้ว่า “ดูก่อนอานนท์ สังขณียสถาน ๔ แห่งนี้ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา จักมาด้วยความเชื่อว่า พระตถาคตเจ้าได้ประสูติในที่นี้ (ชาติสถาน/ลุมพินี), ตรัสรู้พระอนุตรสัมมาสัมโพธิญาณในที่นี้ (ต้นพระศรีมหาโพธิ์/พุทธคยา), ทรงประกาศธรรมอันยอดเยี่ยม (ธัมมจักกัปปวัตตนสูตร) ในที่นี้ (ธัมเมกขสถูป/ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน/สารนาถ), และเสด็จดับขันธปรินิพพานในที่นี้ (สาลวโนทยาน/กุสินารา) คนทั้งหลายเหล่าใด ได้จาริกไปยังเจดีย์มีจิตเลื่อมใสศรัทธา เมื่อทำกาลกิริยา (ตาย) คนทั้งหลายเหล่านั้น จักเข้าสู่สุคติโลกสวรรค์” ด้วยเหตุนี้ จึงมีชาวพุทธทั่วโลกไปจาริกแสวงบุญที่อินเดียเป็นจำนวนมาก ไปด้วยใจศรัทธาจึงไปแล้วไปอีกไม่รู้สึกเบื่อ

“ครั้งหนึ่งในชีวิต สมคิดหวังตั้งตั้งใจ ได้ไปอินเดีย ไม่เสียชาติเกิด” เมื่อได้ไปนมัสการสังเวชนียสถาน ๔ ตำบล คือ สถานที่ประสูติ ตรัสรู้ ปฐมเทศนา ปรีณิพพาน เมื่อไปถึงแดนพุทธภูมิแล้ว ต้องเข้าถึงอย่างถ่องแท้ใน ๕ พุทธะ คือ พุทธสถาน พุทธประวัติ พุทธกิจ พุทธบูชา พุทธธรรม จะได้ชื่อว่าเข้าถึงอย่างแท้จริงครบถ้วนสมบูรณ์

**พุทธสถาน** (Buddhist Places, Buddhist Holy Places) คือ สถานที่สำคัญที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธเจ้า พุทธสาวก พุทธสาวิกา รวมถึงสังเวชนียสถาน ๔ ตำบล ที่ไปจาริกแสวงบุญนั้น มีความเกี่ยวข้องกับพุทธบุคคลและประวัติศาสตร์เป็นมาอย่างไร

**พุทธประวัติ** (Buddha's History, The life of the Buddha) คือ ประวัติของพระพุทธเจ้า ตั้งแต่ประสูติ ตรัสรู้ ปฐมเทศนา และปรีณิพพาน เหตุการณ์สำคัญที่ได้ย่นาเฟิงรับรู้กันมา เมื่อไปถึงพุทธสถานแล้วนำพุทธประวัติที่เกี่ยวข้องมาบูรณาการเมื่อหลับตามองเห็นมโนภาพในสมัยพุทธกาลทำให้เกิดองค์ความรู้เกิดศรัทธาปีติยิ่งขึ้น

**พุทธกิจ** (Buddha's Duties) คือ กิจที่พระพุทธเจ้าทรงบำเพ็ญ หรือการงานที่พระพุทธเจ้าทรงกระทำ เช่น พุทธกิจประจำวัน ๕ อย่าง ที่ทรงบำเพ็ญในแต่ละวัน ๕ เวลา และ พุทธกิจ ๔๕ พรรษา ที่ได้เสด็จไปประทับทรงจำพรรษาใน สถานที่ต่างๆ รวมถึงพุทธกิจที่ทรงบำเพ็ญ ณ สังเวชนียสถาน และพุทธสถาน ที่ได้ไปนมัสการนั้น

**พุทธบูชา** (Buddha Puja, Buddha worship) คือ บูชาพระพุทธเจ้าด้วยกาย วาจาใจระลึกถึงคุณของพระพุทธเจ้า คือ ปัญญาธิคุณ บริสุทธิคุณ มหากรุณาธิคุณ ด้วยอามิสบูชาและปฏิบัติบูชา เน้นปฏิบัติบูชาเพื่อปิดประตูอบายเข้าสู่สุคติโลกสวรรค์

**พุทธธรรม** (Buddha Dhamma, Buddha's Doctrine) คือ หลักพุทธธรรมที่ได้จากแดนพุทธภูมิ เช่น โพธิปักขิยธรรม ๓๗, อริยสัจจ ๔, ไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา, หัวใจของพระพุทธศาสนา คือ ละชั่ว ทำความดี ทำใจให้ผ่องแผ้ว เป็นต้น

งานวิจัยเกี่ยวกับการแสวงบุญแดนพุทธภูมิ  
ณ สักขะนียสถาน ๔ ตำบล ประเทศอินเดีย-เนปาล

\*\*\*\*\*

องค์ความรู้ใหม่ในการให้บริการที่สร้างความพึงพอใจของพุทธศาสนิกชน  
ต่อการไปแสวงบุญ ณ สักขะนียสถาน ๔ ตำบล : กรณีศึกษาโครงการของ  
กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายใน ภาค ๔ ส่วนหน้า

New Body of Knowledge In Services Creating Satisfaction of  
Buddhist People Towards Pilgrimage at the Four Holy Places of  
Buddhism : A Case Study of the Project of Division of Internal  
Security Operations Command, Region ๔

โดย

รองศาสตราจารย์ ดร.นิติกานต์ ธรรมหรรษากุล

รองศาสตราจารย์ ดร.สุขุมพงศ์ ชาญนุงศ์

พันตำรวจตรีหญิง สุวิมล ธรรมหรรษากุล

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธนภฤต โพธิ์เงิน

อาจารย์ ดร.สังเวียน เทพผา

สำนักฝึกอบรมวิปัสสนาและธรรมวิद्याกรแดนพุทธภูมิ (สวธ.)

สำนักงานส่งเสริมการศึกษาวิจัยพัฒนาศาสนาและกฎหมาย (สศก.)

มูลนิธิศูนย์ปฏิบัติการธรรมนานาชาติ อินเดีย-ไทย (ITT) มูลนิธิวัดไทยโพธิวิหาร (WTB)  
บริษัท บางกอกไทย เซ็นเตอร์ จำกัด บริษัท ธรรมหรรษาทัวร์ แอนด์ แทรเวล จำกัด

องค์ความรู้ใหม่ในการให้บริการที่สร้างความพึงพอใจของพุทธศาสนิกชน  
ต่อการไปแสวงบุญ ณ สังฆมณฑล 4 ตำบล: กรณีศึกษาโครงการของ  
กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายใน ภาค 4 ส่วนหน้า

New Body of Knowledge In Services Creating Satisfaction of Buddhist People  
Towards Pilgrimage at the Four Holy Places of Buddhism: A Case Study of the  
Project of Division of Internal Security Operations Command, Region 4

<sup>1</sup>นิติกานต์ ธรรมหรรษากุล (Nitikan Dhammahansakul)

<sup>2</sup>สุขุมพงศ์ ชาญนุงศ์ (Sukhumpong Channuwong)

<sup>3</sup>สุวิมล ธรรมหรรษากุล (Suwimon Dhammahansakul)

<sup>4</sup>ธนกฤต โพธิ์เงิน (Thanakrit Phongoen)

<sup>5</sup>สังเวียน เทพผา (Sungwian Theppha)

<sup>1</sup>บริษัท บางกอกไทย เซ็นเตอร์ จำกัด, บริษัท ธรรมหรรษาทัวร์ แอนด์ แทรเวล จำกัด  
และมูลนิธิศูนย์ปฏิบัติธรรมนานาชาติอินเดีย-ไทย, <sup>2, 3, 4, 5</sup>ผู้วิจัยร่วม

(Bangkok Thai Center Company Limited, Dhammahansa Tours and Travel Company Limited,  
and India-Thai International Meditation Centre Trust, <sup>2, 3, 4, 5</sup>Co-researchers)

Email: kruprofessor@gmail.com

Received September 7, 2020; Revised September 30, 2020; Accepted October 20, 2020

## Abstract

The purposes of this research were 1) to study the satisfaction of Buddhist people in the Southern Border Provinces towards Pilgrimage at the Four Holy Places of Buddhism, and 2) to propose the new body of knowledge in providing services that create satisfaction of Buddhist people in the Southern Border Provinces towards pilgrimage at the Four Holy Places of Buddhism. The researchers applied a mixed research method in this study. The researchers used the research questionnaire to collect quantitative data from the samples of 90 respondents and collected qualitative data by interviewing 5 scholars. The statistics used in this research consisted of Frequency, Percentage, Mean and Standard Deviation. Descriptive analysis was used to analyze qualitative data. The results of the research were found that: 1) The satisfaction of Buddhist people

in the Southern Border Provinces towards Pilgrimage at the Four Holy Places of Buddhism, in total, was at the highest level in all aspects. In particular, the satisfaction on the Four Holy Places of Buddhism had the highest mean value, followed by satisfaction on a group of lecturers, satisfaction on services of tour company staff, satisfaction on the project of pilgrimage, and satisfaction on services of staff of Division of Internal Security Operations Command, Region 4 respectively; and 2) The new body of knowledge in providing services that create satisfaction to Buddhist people in the Southern Border Provinces towards Pilgrimage at the Four Holy Places of Buddhism consisted of providing good services, providing facilitation, having mental happiness, and gaining new knowledge and experiences.

**Keywords:** Satisfaction; Pilgrimage; Four Holy Places of Buddhism; Buddhist People

### บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาความพึงพอใจของชาวไทยพุทธชายแดนใต้ต่อการไปแสวงบุญ ณ สังฆมณีสถาน 4 ตำบล และ 2) เพื่อนำเสนอองค์ความรู้ใหม่ในการให้บริการที่สร้างความพึงพอใจของพุทธศาสนิกชนต่อการไปแสวงบุญ ณ สังฆมณีสถาน 4 ตำบล งานวิจัยนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงผสมผสานวิธี ผู้วิจัยใช้แบบสอบถามในการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณจากกลุ่มตัวอย่างจำนวน 90 คน และเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพโดยการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 คน สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยการวิเคราะห์เชิงบรรยาย ผลการวิจัยพบว่า 1) ความพึงพอใจของชาวไทยพุทธชายแดนใต้ต่อการไปแสวงบุญ ณ สังฆมณีสถาน 4 ตำบล ในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุดทุกด้าน เมื่อจำแนกรายด้าน พบว่า ความพึงพอใจด้านสังฆมณีสถาน 4 ตำบล มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด รองลงมาได้แก่ ความพึงพอใจด้านคณะวิทยากร ความพึงพอใจด้านการให้บริการของเจ้าหน้าที่บริษัททัวร์ ความพึงพอใจด้านโครงการแสวงบุญ และความพึงพอใจด้านการให้บริการของเจ้าหน้าที่กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในภาค 4 ส่วนหน้า และ 2) องค์ความรู้ใหม่ในการให้บริการที่สร้างความพึงพอใจของพุทธศาสนิกชนต่อการไปแสวงบุญ ณ สังฆมณีสถาน 4 ตำบล ประกอบด้วย การให้บริการที่ดี การอำนวยความสะดวก ความสุขทางด้านจิตใจ การได้รับความรู้และประสบการณ์ใหม่

**คำสำคัญ:** ความพึงพอใจ; การแสวงบุญ; สังฆมณีสถาน 4 ตำบล; พุทธศาสนิกชน

## บทนำ

ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2547 จนถึงปัจจุบัน ได้เกิดสถานการณ์ความไม่สงบในพื้นที่จังหวัดชายแดนใต้ (จชต.) และ 4 อำเภอ ของจังหวัดสงขลา สถานการณ์ดังกล่าวส่งผลกระทบต่อการศึกษาชีวิตประจำวัน ความไม่ปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของประชาชนในพื้นที่ มีการสูญเสียชีวิตและบาดเจ็บเป็นจำนวนมาก นอกจากประชาชนในพื้นที่แล้ว กลุ่มผู้ก่อเหตุรุนแรงได้ลอบทำร้ายพระภิกษุสงฆ์และสามเณร ส่งผลให้พระภิกษุสงฆ์ สามเณร และพุทธศาสนิกชนไม่สามารถประกอบศาสนกิจได้อย่างปกติ กองอำนาจการรักษาความมั่นคงภายใน ภาค 4 ส่วนหน้า (กอ.รมน.ภาค 4 สน.) จึงจัดโครงการเสริมสร้างความเข้าใจทั้งในและต่างประเทศ เรื่องสิทธิมนุษยชน กิจกรรมการสร้างแนวร่วมฝ่ายเรา รายการการเสริมสร้างไทยพุทธ ให้รางวัลแก่พระภิกษุสงฆ์/ชาวไทยพุทธ ได้เดินทางไปศึกษาดูงานเพื่อแสวงบุญ ณ ประเทศอินเดีย เพื่อนำองค์ความรู้และประสบการณ์ที่ได้จากการศึกษาดูงานและแลกเปลี่ยนประสบการณ์มาถ่ายทอดในการเผยแพร่พุทธศาสนา และเพื่อเป็นขวัญกำลังใจแก่พระภิกษุสงฆ์/ชาวไทยพุทธในพื้นที่จังหวัดชายแดนใต้ ได้แก่ จังหวัดยะลา-ปัตตานี-นราธิวาส และ 4 อำเภอ ของจังหวัดสงขลา ได้แก่ อำเภอจะนะ-อำเภอนาทวี- อำเภอเทพา และอำเภอสะบ้าย้อย ในการสืบทอด เผยแผ่ และทำนุบำรุงพุทธศาสนาให้คงอยู่กับสังคมไทยตลอดไป ทั้งนี้ เพื่อสืบสานนโยบายการอยู่ร่วมกันด้วยหลักการแห่งพุทธวัฒนธรรม เสริมสร้างความสามัคคีของชนในชาติ ตามแนวพระราชดำริของในหลวงรัชกาลที่ 9 ในเรื่อง “รู้จักสามัคคี” และปรัชญาแห่งการปฏิบัติทางตามหลักพุทธศาสตร์พระราชทานที่ว่า “เข้าใจ เข้าถึง และพัฒนา” อันจะก่อให้เกิดความมั่นคงของชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และสันติสุขสันติภาพในประเทศ ดังนั้น กองอำนาจการรักษาความมั่นคงภายในภาค 4 ส่วนหน้าจึงได้จัดให้มีโครงการแสวงบุญ ณ สังฆเวณียสถานทั้ง 4 ในประเทศอินเดีย-เนปาลขึ้น

การแสวงบุญเป็นเรื่องสำคัญอย่างยิ่งสำหรับศาสนิกชนทุกศาสนา แม้ศาสนาต่าง ๆ จะมีขนบธรรมเนียมประเพณีและพิธีกรรมที่แตกต่างกันบ้าง แต่ทุกศาสนามีสิ่งที่เหมือนกันคือการศึกษาแสวงบุญและสร้างความคิดตามที่ศาสนาของตนได้สอนไว้ (Nida Laoroeutai, 2018) พระพุทธศาสนามีสถานที่จาริกแสวงบุญที่สำคัญ 4 แห่ง คือ 1. สถานที่ประสูติ (ลุมพินี) 2. สถานที่ตรัสรู้ (พุทธคยา) 3. สถานที่แสดงปฐมเทศนา (สารนาถ) 4. สถานที่ปรินิพพาน (กุสินารา) พุทธศาสนิกชนถือว่า การได้ไปสักการะกราบไหว้สังฆเวณียสถานทั้ง 4 แห่งนี้ จะได้บุญมหาศาล เมื่อมีจิตใจน้อมสักการะและระลึกถึงด้วยความศรัทธาเลื่อมใสก็จะได้ไปสวรรค์หลังจากตายไปแล้ว ตามพระพุทธพจน์ที่ตรัสไว้ในมหาปรินิพพานสูตรว่า “ดูก่อนอานนท์ ชนเหล่าใดเที่ยวจาริกไปยังเจดีย์ทั้ง 4 สถานเหล่านั้นแล้วมีจิตเลื่อมใส ชนเหล่านั้นทั้งหมด เบื้องหน้าแต่ตายเพราะกายแตก จักเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์” (Referred in Phra Rajatana’angsi, 2010)

บริษัท บางกอกไทย เซ็นเตอร์ จำกัด และบริษัท ธรรมทรรษาทัวร์ แอนด์ แทรเวล จำกัด ได้ตระหนักถึงความสำคัญของการแสวงบุญในสังฆเวณียสถานทั้ง 4 ตำบล เพื่อสร้างขวัญและกำลังใจให้กับชาวไทยพุทธในพื้นที่จังหวัดชายแดนใต้ เพื่อนำหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน และปลูกฝังศีลธรรมและจริยธรรมให้กับประชาชนชาวไทยพุทธในพื้นที่จังหวัดชายแดนใต้ จึงได้สนับสนุนส่งเสริมการจาริกแสวงบุญในแดนพุทธภูมิมาตลอดทุกปี เพื่อให้ทราบความพึงพอใจและความต้องการของชาวไทยพุทธชายแดนใต้เพื่อประโยชน์ในการปรับปรุงพัฒนาการให้บริการให้ดียิ่ง ๆ ขึ้นไป บริษัท บางกอกไทย เซ็นเตอร์ จำกัด บริษัท ธรรมทรรษาทัวร์ แอนด์ แทรเวล จำกัด มูลนิธิวัดไทยโพธิวิหาร และมูลนิธิศูนย์ปฏิบัติธรรมนานาชาติ อินเดีย-ไทย จึงได้ทำวิจัยเรื่องความพึงพอใจของชาวไทยพุทธชายแดนใต้ต่อการไปแสวงบุญ ณ สังฆเวณียสถาน 4 ตำบล

### วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาความพึงพอใจของชาวไทยพุทธชายแดนใต้ต่อการไปแสวงบุญ ณ สังฆนียสถาน 4 ตำบล
2. เพื่อนำเสนอองค์ความรู้ใหม่ในการให้บริการที่สร้างความพึงพอใจของพุทธศาสนิกชนต่อการไปแสวงบุญ ณ สังฆนียสถาน 4 ตำบล

### ขอบเขตการวิจัย

#### ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรและกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้ได้แก่ชาวไทยพุทธชายแดนใต้ที่ไปแสวงหาบุญ ณ สังฆนียสถาน 4 ตำบล ประเทศอินเดียและเนปาล จำนวน 90 คน

#### ขอบเขตด้านเนื้อหา

ขอบเขตด้านเนื้อหาประกอบด้วยความพึงพอใจด้านการให้บริการของเจ้าหน้าที่บริษัททัวร์ ความพึงพอใจด้านโครงการแสวงบุญ ความพึงพอใจด้านคณะวิทยากร ความพึงพอใจการให้บริการของเจ้าหน้าที่ กอ.รมน.ภาค 4 สน. และความพึงพอใจด้านสังฆนียสถาน 4 ตำบล

#### ขอบเขตด้านสถานที่

สถานที่ทำการวิจัยประกอบด้วย สถานที่ประสูติ (ลุมพินี-ประเทศเนปาล) สถานที่ตรัสรู้ (พุทธคยา-ประเทศอินเดีย) สถานที่แสดงปฐมเทศนา (สารนาถ พาราณสี-ประเทศอินเดีย) และสถานที่ปรินิพพาน (กุสินารา-ประเทศอินเดีย)

#### ขอบเขตด้านระยะเวลา

ระยะเวลาในการทำงานวิจัยเริ่มตั้งแต่ เดือนมกราคม-เมษายน 2563

### บททวนวรรณกรรม

ชาวไทยพุทธควรไปจาริกแสวงบุญตามรอยบาทพระศาสดาสันตพุทธภูมิ นมัสการสังฆนียสถาน 4 ตำบล คือ สถานที่ประสูติ สถานที่ตรัสรู้ สถานที่แสดงปฐมเทศนา และสถานที่ปรินิพพาน อย่างน้อยหนึ่งครั้งในชีวิต ควรเรียนรู้ และทำความเข้าใจในเรื่อง พุทธสถาน พุทธกิจ และพุทธประวัติ อย่างถ่องแท้เพื่ออันมัจฉิตให้เกิดความศรัทธาเลื่อมใส พระพุทธศาสนามากยิ่งขึ้น (Nitikan Dhammahansakul, 2017; Nitikan Suriyayemthee, 2008; Phra Brahmagunabhorn (P.A. Payutto) (2015) และ Au-aree Waiwatana (2016) กล่าวว่าการได้ไปสัมผัสบรรยากาศของสังฆนียสถานทั้ง 4 ตำบล กระตุ้นให้เกิดการพัฒนาพฤติกรรมทางกาย วาจา และทางจิตใจตามหลักของไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ และปัญญา และส่งเสริมให้เกิดการบำเพ็ญกัลยาสุจริต วชิสุจริต และโมโนสุจริต ตามหลักพระพุทธศาสนา

พุทธศาสนิกชนจึงควรไปนมัสการสังฆนียสถาน 4 ตำบล เพื่อให้จิตใจมีความศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนามากยิ่งขึ้น ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า “สถานที่ที่ควรไปเพื่อยังให้เกิดความเข้มแข็งเบิกบาน เจริญใจ และสังเวชใจ คือ (1) สถานที่ประสูติ (2) สถานที่ตรัสรู้ (3) สถานที่ประกาศธรรมจักรอันยอดเยี่ยม (4) สถานที่เสด็จดับขันธปรินิพพาน” (หน้า 14) (หน้า 15) จาริกไปยังเจดีย์เหล่านี้ มีจิตเลื่อมใส ขนเหล่านี้ทั้งหมดหลังจากตายแล้วจะไป

บังเกิดในสุดคติโลกสวรรค์” (D.M. (Thai) 10/202/150). Sukhumpong Channuwong, Suvin Ruksat and Suchao Ploychum (2018) และ Nitikan Dhammahansakul (2017) กล่าวไว้ว่า การพัฒนาจิตมีความสำคัญมาก เพราะจิตเป็น บ่อเกิดของความสุขและความทุกข์ ชาวพุทธควรไปกราบไหว้สิ่งของในสถานทั้ง 4 ตำบล เพื่อเพิ่มกำลังแห่งศรัทธาและความเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาให้มากยิ่งขึ้น การได้กราบไหว้สิ่งของในสถานทำให้จิตใจสงบ เบิกบาน เกิดปิติและความอิ่มใจ เป็นกุศลที่ช่วยเกื้อหนุนให้เกิดความสุข ความเจริญรุ่งเรืองในชาตินี้และชาติหน้า Prawet Wasi (2015) กล่าวไว้ว่า อาณิสสรสังฆกรรมที่จารณารวมสังฆเวทจากกราบได้เห็นความทุกข์ของชีวิตในบริเวณสังฆเวทสถาน ช่วยกระตุ้นให้เกิดการการเชิงธรรม ได้พิจารณาธรรมนามุสสติ เกิดสังเวคธรรม ทำให้ไม่ประมาทในชีวิต Kancheda Thearntanachok (2018) พบว่า ในการไปจาริกแสวงบุญ ณ สังฆเวทสถาน 4 ตำบล นักท่องเที่ยวต่างได้รับความรู้สึกและประสบการณ์จากการสัมผัสสมบุญกิริยาวัตถุตามสมควรแก่ธรรม จึงก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอันมีส่วนจากการได้เห็น การได้ยิน การได้กลิ่น การได้สัมผัส และการได้สัมผัสจากสังฆเวทสถานทั้ง 4 แห่ง ในแดนพุทธภูมิเป็นสิ่งสำคัญ สิ่งเหล่านี้ก่อให้เกิดจิตใจอ่อนโยน สงบ ใคร่ครวญ สดสังเวทใจ เห็นอกเห็นใจผู้อื่น เข้าใจชีวิตมากขึ้น เกิดกุศลในการดำเนินชีวิตต่อไป

การเดินทางไปแสวงบุญและได้ฟังธรรมจากวิทยากรผู้เชี่ยวชาญเป็นการช่วยส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้และปฏิบัติตามหลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา ได้เป็นอย่างดี Au-aree Waiwatana (2016) กล่าวไว้ว่า การฟังธรรมบรรยายของวิทยากรผู้มีความเชี่ยวชาญอธิบายพุทธธรรม พุทธประวัติ ณ สถานที่จริง ประกอบกับโอกาสในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับผู้ร่วมเดินทาง แล้วนำสิ่งที่ได้ยิน ได้พบ ได้เห็นมาน้อมใส่ตนก่อให้เกิดปัญญา ตามหลักไตรสิกขา ทำให้มีสัมมาทิฐิ คือ ความเห็นชอบ และสัมมาสังกัปปะ คือ ความดำริชอบ ตามหลักอริยมรรคมีองค์แปด วิทยากรที่ดี สถานที่ที่ดี ช่วยให้ผู้เกิดศรัทธาคือหลักคำสอนของศาสนา ซึ่งช่วยกระตุ้นให้เกิดโยนิโสมนสิการ คือ การพิจารณาโดยอุบายอันแยบคาย โดยการน้อมนำหลักธรรมเข้าหาตนเองและปฏิบัติธรรมตามสมควรแก่การบรรลุถึงมรรคผลและนิพพาน นอกจากนี้ การได้รับการบริการที่ดี ทำให้เกิดความประทับใจและได้รับความสะดวกสบายในการเดินทางไปแสวงบุญมากขึ้น

การให้บริการที่ดีทำให้การไปแสวงบุญมีความสะดวกสบายและสร้างความพึงพอใจให้กับลูกค้า Jedsarid Sangkapan et al. (2016) กล่าวว่า การให้บริการจะต้องคำนึงถึงคุณภาพควบคุมคุณภาพดูแลความปลอดภัยให้กับนักท่องเที่ยวเพื่อเพิ่มความพึงพอใจให้กับนักท่องเที่ยวต่อไป Susaraporn Tangtenglam (2019) กล่าวว่า การบริการที่ดี มีความมีน้ำใจและไม่ตรีจิต การเอาใจใส่ดูแลนักท่องเที่ยวได้รับความสะดวกสบายและความปลอดภัยเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อการท่องเที่ยว Millet (2012) กล่าวว่าความพึงพอใจในการให้บริการที่ดีไว้ดังนี้ คือ การบริการที่ดีจะต้องบริการอย่างเสมอภาค รวดเร็วทันเวลา เพียงพอ ต่อเนื่อง และบริการอย่างก้าวหน้า คือ มีการปรับปรุงคุณภาพการบริการอย่างสม่ำเสมอ โดยยึดประโยชน์ของผู้รับบริการเป็นหลัก

จากการบทวนวรรณกรรมดังกล่าวมาแล้วข้างต้น คณะผู้วิจัยเห็นว่ายังมีช่องว่างขององค์ความรู้ (Knowledge gap) ใหม่ในการให้บริการที่สร้างความพึงพอใจของพุทธศาสนิกชนในการแสวงบุญ ณ สังฆเวทสถาน 4 ประเทศอินเดีย-เนปาล จึงได้ทำการศึกษาเรื่องนี้



## วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed-Research Method) ทำการศึกษาวิจัยเชิงปริมาณเป็นหลัก โดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล และศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพเป็นงานวิจัยสนับสนุน โดยการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก 5 ท่าน มีรายละเอียดดังนี้

**ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย** คือ ชาวไทยพุทธชายแดนใต้ที่เดินทางไปปฏิบัติธรรม สวดมนต์ ไหว้พระ และเจริญสมาธิภาวนา ณ สังฆนียสถาน 4 ตำบล ตามโครงการของกองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายใน ภาค 4 ส่วนหน้า (กอ.รมน.ภาค 4 สน.) ประจำปี 2563 จำนวน 90 คน เนื่องจากจำนวนผู้เข้าร่วมโครงการมีไม่มาก ผู้วิจัยจึงใช้ประชากรทั้งหมดเป็นกลุ่มตัวอย่าง

### เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ได้แก่แบบสอบถาม ซึ่งเป็นเครื่องมือที่ใช้สำหรับการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยในการสร้างแบบสอบถามมีวิธีการ ดังนี้

1. การวิจัยเชิงปริมาณ ผู้วิจัยได้ศึกษาทฤษฎี และแนวคิดต่าง ๆ จากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำข้อมูลเหล่านั้นมาสร้างเป็นแบบสอบถาม (Questionnaire) ที่มีคำถามชนิดปลายปิดโดยแบ่งโครงสร้างแบบสอบถามออกเป็น 3 ส่วน ดังนี้

1.1 แบบสอบถามส่วนที่ 1 เป็นแบบเลือกตอบ (Check list) เป็นคำถามเกี่ยวกับข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม ประกอบด้วย เพศ อายุ สถานภาพ ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้ต่อเดือน และประสบการณ์ในการปฏิบัติธรรม

1.2 แบบสอบถามส่วนที่ 2 เป็นแบบมาตราส่วนแบบประมาณค่า (Rating scale) เป็นคำถามเกี่ยวกับความพึงพอใจของชาวไทยพุทธชายแดนใต้ต่อการไปจาริกแสวงบุญ ณ สังฆนียสถาน 4 ตำบล ประกอบด้วยข้อคำถาม 16 ข้อ

1.3 แบบสอบถามส่วนที่ 3 เป็นแบบเลือกตอบ เป็นคำถามเกี่ยวกับความประทับใจและประโยชน์ในการไปจาริกแสวงบุญ ณ สังฆนียสถาน 4 ตำบล มีจำนวน 9 ข้อ

### 2. การวิจัยเชิงคุณภาพ

ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก 5 คน ซึ่งเป็นทรงคุณวุฒิ โดยเป็นอาจารย์มหาวิทยาลัย จำนวน 2 คน และประชาชน ผู้เชี่ยวชาญด้านประวัติศาสตร์และการปฏิบัติธรรมในพระพุทธศาสนา จำนวน 3 คน ด้วยวิธีสัมภาษณ์เจาะจง

### การสร้างและพัฒนาเครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

ผู้วิจัยได้นำเอาแบบสอบถามที่สร้างขึ้นไปทดลองใช้ (Try Out) เพื่อ 1. ตรวจสอบความถูกต้องของเนื้อหา (Content Validity) โดยผู้ทรงคุณวุฒิ 3 ท่าน โดยพิจารณาความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับตัวแปรและวัตถุประสงค์ที่ต้องการศึกษาโดยใช้ค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC : Item Objective Congruence Index) ในการสร้างประเด็นคำถาม 2. หาความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบสอบถามโดยทดลองใช้แบบสอบถามกับประชาชนที่ใช้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน ได้ค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับ 0.95 และ 3. ปรับปรุงแบบสอบถามก่อนนำไปใช้จริง

**สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล**

ผู้วิจัยเลือกใช้สถิติในการวิเคราะห์เพื่อให้สอดคล้องกับลักษณะของข้อมูลและตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้ 1. ใช้ค่าความถี่ (Frequency) และค่าร้อยละ (Percentage) เพื่อวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ อายุ สถานภาพ อาชีพ รายได้ และประสบการณ์ในการปฏิบัติธรรม และวิเคราะห์ความประทับใจและประโยชน์ในการไปแสวงบุญ ณ สังฆเวศนีย์สถาน 4 ตำบล และ 2. ใช้สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive statistics) ได้แก่ ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard deviation) เพื่อวิเคราะห์ความพึงพอใจของชาวพุทธชายแดนใต้ต่อการไปแสวงบุญ ณ สังฆเวศนีย์สถาน 4 ตำบล

**ผลการวิจัย****ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม**

จากการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน 66 คน คิดเป็นร้อยละ 73.3 และเพศชาย จำนวน 21 คน คิดเป็นร้อยละ 23.3 มีอายุ 56 ปีขึ้นไป จำนวน 43 คน คิดเป็นร้อยละ 47.8 รองลงมา คือ อายุระหว่าง 46-55 ปี จำนวน 32 คน คิดเป็นร้อยละ 35.6 อายุระหว่าง 36-45 จำนวน 9 คน คิดเป็นร้อยละ 10.0 และอายุระหว่าง 26-35 จำนวน 5 คน คิดเป็นร้อยละ 5.6 มีสถานภาพสมรส จำนวน 61 คน คิดเป็นร้อยละ 67.8 สถานภาพหม้ายจำนวน 16 คน คิดเป็นร้อยละ 17.8 สถานภาพโสดจำนวน 9 คน คิดเป็นร้อยละ 10.0 และหย่าร้างจำนวน 4 คน คิดเป็นร้อยละ 4.4 การศึกษาต่ำกว่าระดับปริญญาตรี จำนวน 49 คน คิดเป็นร้อยละ 54.4 รองลงมา คือ ระดับปริญญาตรี จำนวน 24 คน คิดเป็นร้อยละ 26.7 และปริญญาโท 7 คน คิดเป็นร้อยละ 7.8 ประกอบอาชีพอื่น ๆ จำนวน 37 คน คิดเป็นร้อยละ 41.1 รองลงมา คือ ธุรกิจส่วนตัว จำนวน 31 คน คิดเป็นร้อยละ 34.4 รับราชการหรือรัฐวิสาหกิจ จำนวน 12 คน คิดเป็นร้อยละ 13.3 และเป็นพนักงานบริษัทเอกชน จำนวน 2 คน คิดเป็นร้อยละ 2.2 มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือน 5,000-15,000 บาท จำนวน 44 คน คิดเป็นร้อยละ 48.9 รองลงมา คือ มีรายได้ระหว่าง 15,001-25,000 บาท จำนวน 20 คน คิดเป็นร้อยละ 22.2 มีรายได้ระหว่าง 25,001-35,000 บาท จำนวน 13 คน คิดเป็นร้อยละ 14.4 มีรายได้ระหว่าง 35,001-45,000 บาท จำนวน 6 คน คิดเป็นร้อยละ 6.7 และรายได้มากกว่า 45,000 บาท จำนวน 4 คน คิดเป็นร้อยละ 4.4 มีประสบการณ์ในการปฏิบัติธรรม หรือร่วมกิจกรรมปฏิบัติธรรมในเทศกาลต่าง ๆ เช่น วันสำคัญทางศาสนา/วันพ่อ/วันแม่ มากกว่า 15 ปี จำนวน 60 คน คิดเป็นร้อยละ 66.7 ระหว่าง 5-10 จำนวน 13 คน คิดเป็นร้อยละ 14.4 ระหว่าง 11-15 ปี จำนวน 8 คน คิดเป็นร้อยละ 8.9 และน้อยกว่า 5 ปี จำนวน 7 คน คิดเป็นร้อยละ 7.8 ตามลำดับ

**ความพึงพอใจของชาวไทยพุทธชายแดนใต้ ต่อการไปแสวงบุญ ณ สิ่งเวณีสถาน 4 ตำบล**  
**ตารางที่ 1** ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความพึงพอใจของชาวไทยพุทธชายแดนใต้ต่อการไปแสวงบุญ ณ สิ่งเวณีสถาน 4 ตำบล

ความพึงพอใจ	$\bar{X}$	S.D.	แปลความหมาย	ลำดับที่
1. ความพึงพอใจด้านการให้บริการของเจ้าหน้าที่บริษัททัวร์	4.72	0.39	มากที่สุด	3
2. ความพึงพอใจด้านโครงการแสวงบุญ	4.64	0.41	มากที่สุด	4
3. ความพึงพอใจด้านคณะวิทยากร	4.78	0.38	มากที่สุด	2
4. ความพึงพอใจด้านการให้บริการของเจ้าหน้าที่ กอ.รมน.ภาค 4 สน.	4.59	0.56	มากที่สุด	5
5. ความพึงพอใจด้านสิ่งเวณีสถาน 4 ตำบล	4.88	0.28	มากที่สุด	1
<b>โดยรวมเฉลี่ย</b>	<b>4.72</b>	<b>0.31</b>	<b>มากที่สุด</b>	

จากตารางที่ 1 พบว่า ระดับความพึงพอใจของชาวไทยพุทธชายแดนใต้ต่อการไปแสวงบุญ ณ สิ่งเวณีสถาน 4 ตำบล ในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.72 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.31 เมื่อจำแนกรายด้าน พบว่า ความพึงพอใจด้านสิ่งเวณีสถาน 4 ตำบล มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด 4.88 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.28 รองลงมา ได้แก่ ความพึงพอใจด้านคณะวิทยากร มีค่าเฉลี่ย 4.78 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.38 ความพึงพอใจด้านการให้บริการของเจ้าหน้าที่บริษัททัวร์ มีค่าเฉลี่ย 4.72 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.39 ความพึงพอใจด้านโครงการแสวงบุญ มีค่าเฉลี่ย 4.64 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.41 และความพึงพอใจด้านการให้บริการของเจ้าหน้าที่กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในภาค 4 ส่วนหน้า มีค่าเฉลี่ย 4.59 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.56

**คำถามทั่วไปเกี่ยวกับความประทับใจ ประโยชน์ในการไปแสวงบุญ**

จากการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถาม พบว่า ชาวไทยพุทธชายแดนใต้ มีความเห็นต่อสิ่งเวณีสถาน 4 ตำบล ที่ประทับใจสถานที่มากที่สุด ได้แก่ พุทธศยา (อินเดีย) ต้นพระศรีมหาโพธิ์ สถานที่ตรัสรู้ จำนวน 56 คน คิดเป็นร้อยละ 62.2 รองลงมาได้แก่ ลุมพินี (เนปาล) สถานที่ประสูติ จำนวน 36 คน คิดเป็นร้อยละ 40.0 กุสินารา (อินเดีย) สาละวินหยาน สถานที่ปรินิพพาน จำนวน 33 คน คิดเป็นร้อยละ 36.7 และสารนาถ (อินเดีย) ป่ายสิปตนมฤตทายวัน สถานที่แสดงปฐมเทศนา จำนวน 27 คน คิดเป็นร้อยละ 30.0

ชาวไทยพุทธชายแดนใต้ มีความเห็นว่า ได้รับประโยชน์จากการไปแสวงบุญ ณ สิ่งเวณีสถาน 4 ตำบล มากที่สุด คือ มีความศรัทธาเลื่อมใสในพุทธศาสนามากยิ่งขึ้น จำนวน 65 คน คิดเป็นร้อยละ 72.2 รองลงมา ได้แก่ มีจิตใจมั่นคงในพุทธศาสนาและมีจิตใจผ่องใส จำนวน 57 คน คิดเป็นร้อยละ 63.3 มีขวัญและกำลังใจใฝ่มาขึ้น ช่วยปลูกฝังศีลธรรมและจริยธรรม จำนวน 49 คน คิดเป็นร้อยละ 54.4

ชุดแบบสอบถามส่วนใหญ่มองเห็นว่า “โครงการแสวงบุญ อินเดีย-เนปาล ของกองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในภาค 4 ส่วนหน้า (กอ.รมน.ภาค 4 สน.)” ควรมียุ่ จำนวน 85 คน คิดเป็นร้อยละ 94.4 และต้องการให้ กอ.รมน.ภาค 4 สน. ดำเนินงานโครงการนี้ ต่อไป จำนวน 82 คน คิดเป็นร้อยละ 91.1 โดยมีความประสงค์จะเข้าร่วมโครงการแสวงบุญอีกในครั้งต่อไป ถ้าโปรแกรมเหมือนกัน แต่เป็นสถานที่แห่งใหม่ หรือที่เดิม จำนวน 72 คน คิดเป็น

ร้อยละ 80.0 รองลงมา คือ จะแนะนำเพื่อน ๆ ญาติพี่น้อง หรือบอกต่อไปให้แสงบุญกันให้ได้ จำนวน 24 คน คิดเป็น ร้อยละ 26.7 ตามลำดับ

จากการสัมภาษณ์รายการ “สู่แดนพุทธภูมิ” ของธรรมทรรษาทีวี สัมภาษณ์ผู้เดินทาง 80% ในจำนวน 100 คน ส่วนใหญ่เห็นว่า “ควรจัดให้มีโครงการแสงบุญ หรือปฏิบัติธรรม ณ สังฆมณีสถาน 4 ตำบล ประเทศอินเดีย-เนปาล ต่อไป ไม่ควรยุติโครงการ” ชาวไทยพุทธชายแดนใต้บางคนให้สัมภาษณ์แล้วว่าดีใจ เพราะมีปิติเฮิบฮ่อมใจ และประทับใจที่ได้ไปแสงบุญครั้งนี้ และได้ฝากข้อความเสียงและเขียนตอบคำถามในแบบสอบถาม ไปถึงท่านผู้อำนวยการรักษาความมั่นคงภายในภาค 4 ส่วนหน้า และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับโครงการว่า “ควรขยายกลุ่มเป้าหมายและเพิ่มจำนวนประชากร เปิดโอกาสให้พี่น้องชาวไทยพุทธได้ไปแสงบุญ ณ สังฆมณีสถาน ให้มากกว่านี้ในปีถัดๆ ไปด้วย” เพื่อสร้างขวัญและกำลังใจให้แก่พี่น้องชาวไทยพุทธชายแดนใต้ ให้อยู่ในพื้นที่ต่อไปโดยไม่ย้ายถิ่นฐานบ้านเกิดไปไหน และควรจัดโครงการเช่นนี้ตลอดไปทุกปี ไม่ควรยุติโครงการนี้ (Dhammaha Channel, 2020)

#### ผลจากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ 5 ท่านสามารถสรุปได้ ดังนี้

ชาวพุทธควรหาโอกาสไปสักการบูชาและปฏิบัติธรรม ณ สังฆมณีสถานทั้ง 4 ตำบล อย่างน้อยหนึ่งครั้ง ในชีวิต เพราะการเดินทางไปทำบุญและปฏิบัติธรรมในสถานที่จริง อันเป็นสถานที่ประสูติ ตรัสรู้ แสดงธรรมจักร และปรินิพพานของพระพุทธเจ้า จะทำให้สามารถจذبพลังบุญกุศลไว้ในใจของเรา ทำให้อมร่าลึกลับถึงบุญกุศลได้ตลอดไป การสวดมนต์และทำสมาธิ ณ สังฆมณีสถาน ทำให้จิตใจสงบเป็นสมาธิได้เร็ว ทำให้ละฉนวนทั้ง 5 ได้ ทำให้จิตใจแจ่มใสอยู่กับสวดมนต์และคำบริกรรมภาวนา

การเดินทางไปแสงบุญ ณ สังฆมณีสถาน 4 ตำบล ประเทศอินเดีย-เนปาล จะต้องใช้ความอดทนสูง เนื่องจากสิ่งอำนวยความสะดวกไม่เหมือนบ้านเรา ถนนหนทางก็ขรุขระมาก ทุรกันดาร ห้องน้ำ-ห้องสุขาก็หายากลำบาก มีเฉพาะตามวัดไทยเท่านั้นที่สะอาดและสามารถใช้งานได้ดี การไปแสงบุญจึงเป็นการฝึกความอดทน ฝึกการข่มใจ ให้ละตัณหาและความทะยานอยากได้เป็นอย่างดี

บริษัท บางกอกไทย เซ็นเตอร์ จำกัด และ บริษัทธรรมทรรษา ทัวร์ แอนด์ แทรเวล จำกัด มีวิสัยทัศน์ที่มีความเชี่ยวชาญ มีความรู้ในทางประวัติศาสตร์พุทธศาสนาและหลักธรรมอย่างดีเยี่ยม ทำให้ได้รับฟังหลักธรรมพร้อมกับประวัติพระพุทธศาสนาควบคู่กันไปอย่างเพลิดเพลิน สนุกสนาน ตลอดทาง ทำให้การเดินทางไปครั้งนี้ คุ้มค่าอย่างมาก ความสุภาพเรียบร้อยของวิทยากรและการเอาใจใส่ดูแลของเจ้าหน้าที่ของบริษัท ทำให้ผู้แสงบุญรู้สึกอบอุ่นเป็นกันเอง ไปด้วยแล้วมีความสุข เหมือนคนในครอบครัวเดียวกัน ผู้แสงบุญส่วนใหญ่สนใจในการศึกษารวม ข้อมูลประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนามากกว่าสิ่งอำนวยความสะดวกภายนอก เพราะตั้งใจไปศึกษารวมและปฏิบัติธรรม คิดไว้ในชีวิตครั้งหนึ่งความแสงบุญให้ได้ และทุกคนเห็นว่า โครงการปฏิบัติธรรม ณ สังฆมณีสถาน 4 ตำบล ของกองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในภาค 4 ส่วนหน้า ควรมีอยู่ เพื่อประโยชน์ ความสุข ขวัญและกำลังใจของชาวไทยพุทธชายแดนใต้ต่อไป

### อภิปรายผล

**ความพึงพอใจด้านการให้บริการของเจ้าหน้าที่บริษัททัวร์** ในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อจำแนกรายด้านพบว่า ความสุภาพเรียบร้อยทางกายและวาทจาของเจ้าหน้าที่ทัวร์ มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด รองลงมา ได้แก่ การอำนวยความสะดวกให้ลูกค้า-ผู้สูงอายุ กิริยามารยาทของพนักงานขับรถ-เจ้าหน้าที่ประจำรถ ผู้ให้บริการ และยานพาหนะในการรับ-ส่ง (รถโค้ชปรับอากาศ) ตามลำดับ การให้บริการลูกค้าถือเป็นหลักการทางการตลาดที่สำคัญมาก จะทำให้ลูกค้าเกิดความพึงพอใจและกลับมาใช้บริการอีก ผู้ให้บริการจะเปรียบเทียบคุณภาพการให้บริการกับค่าใช้จ่ายว่าคุ้มค่าหรือไม่ การให้บริการที่ดีถือเป็นการตอบสนองความต้องการของลูกค้า จะทำให้ลูกค้ารู้สึกถึงการดูแลและเอาใจใส่จากบริษัทเป็นอย่างดี มีความเชื่อมั่นต่อการบริหารงานของบริษัท

**ความพึงพอใจด้านโครงการแสงบุญ** ในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อจำแนกรายด้านพบว่า การได้เดินทางไปยังสถานที่แสงบุญ (ท่องเที่ยว) ครบทุกแห่งตามกำหนดการ มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด รองลงมา ได้แก่ สถานที่แสงบุญ (ท่องเที่ยว) เหมาะสมกับผู้แสงบุญ สถานที่แสงบุญ (ท่องเที่ยว) สะดวกสบายและปลอดภัย และความตรงต่อเวลาของโปรแกรมทัวร์แสงบุญตามโครงการฯ ตามลำดับ โครงการแสงบุญจัดเป็นโครงการที่ดีมาก เพราะทำให้พุทธศาสนิกชนได้เรียนรู้ประวัติศาสตร์พุทธศาสนา มีโอกาสบำเพ็ญกุศล สวดมนต์ไหว้พระในสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ และได้พิจารณาธรรมสังเวช ณ สังฆเวณียสถาน สอดคล้องกับข้อค้นพบของ Prawat Wasi (2015) ที่กล่าวไว้ว่า อนามัยสังฆการีพิจารณาธรรมสังเวชจากการได้เห็นความทุกข์ของชีวิตในบริเวณสังฆเวณียสถาน ช่วยกระตุ้นทำให้เกิดการการเข้าถึงธรรม ได้พิจารณาธรรมานุสสติ เกิดสังเวคธรรม ทำให้ไม่ประมาทในชีวิต

**ความพึงพอใจด้านคณะวิทยากร** ในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อจำแนกรายด้านพบว่า การมีกิริยามารยาทสุภาพเรียบร้อย มีมนุษยสัมพันธ์-บุคลิกภาพดีงาม มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด รองลงมา ได้แก่ บรรยายธรรมชัดเจนกระชับแจ่ม เพลิดเพลิน น่าประทับใจ บรรยายให้ความรู้เกี่ยวกับสถานที่แสงบุญ (ท่องเที่ยว) ครบถ้วน และกิจกรรมสวดมนต์ปฏิบัติธรรมบนรถโค้ช และสังฆเวณียสถาน ตามลำดับ บริษัททางกอก ไทย เซ็นเตอร์ จำกัด และบริษัท ธรรมพรษาทัวร์ แอนด์ แทรเวล จำกัด มีวิทยากรผู้ทรงคุณวุฒิ ซึ่งมีความรู้ ความเชี่ยวชาญทั้งด้านพุทธประวัติ พุทธสถาน พุทธกิจ และพุทธธรรม ระดับแนวหน้าของประเทศ แต่ละท่านมีความรู้ทั้งทางโลกและทางธรรม จึงสามารถบรรยายธรรมให้เกิดความกระชับชัดเจน เพลิดเพลิน น่าประทับใจ ตลอดจนระยะเวลาการเดินทางไปแสงบุญ ชาวไทยพุทธให้ความสนใจในการฟังธรรมเป็นพิเศษ สอดคล้องกับข้อค้นพบของ Au-aree Aywattana (2016) ที่กล่าวไว้ว่า การฟังธรรมบรรยายของวิทยากรผู้มีความเชี่ยวชาญอธิบายพุทธธรรม พุทธประวัติ ณ สถานที่จริง ประกอบกับโอกาสในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับผู้ร่วมเดินทาง แล้วนำสิ่งที่ได้ยิน ได้พบ ได้เห็นมาน้อมใส่ตนก่อให้เกิดปัญญา ตามหลักไตรสิกขา

**ความพึงพอใจด้านการให้บริการของเจ้าหน้าที่กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในภาค 4 ส่วนหน้า (กอ.รมน.ภาค 4 สน.)** ในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อจำแนกรายด้านพบว่า ความมีน้ำใจไมตรี และช่วยเหลือผู้เข้าร่วมโครงการแสงบุญฯ มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด รองลงมา ได้แก่ ความสุภาพเรียบร้อยทางกายและวาทจา ความเอาใจใส่ดูแลผู้สูงอายุและประสบภัยจากเหตุการณ์ไม่สงบ และการให้คำปรึกษา แนะนำสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อการเดินทาง ตามลำดับ การให้บริการมีความสำคัญมากต่อความพึงพอใจของผู้รับบริการ การบริการที่ดีจะต่องสมอบภาค รวดเร็ว ตอบสนองต่อความต้องการ สอดคล้องกับแนวคิดของ Millet (2012) ที่กล่าวถึงความพึงพอใจในการ

ให้บริการที่ดีไว้ดังนี้ คือ การบริการที่ดีจะต้องบริการอย่างเสมอภาค รวดเร็วทันเวลา เพียงพอ ต่อเนื่อง และบริการอย่างก้าวหน้า คือ มีการปรับปรุงคุณภาพการบริการอย่างสม่ำเสมอ โดยยึดประโยชน์ของผู้รับบริการเป็นหลัก

**ความพึงพอใจด้านสิ่งแวดล้อมสถาน 4 ตำบล** ในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อจำแนกรายตำบลพบว่า ทำให้น้อมรำลึกถึง พระคุณของพระพุทธเจ้า เกิดปิติ เอิบอิ่มใจ ทำให้อยากมาแสวงบุญอีกในครั้งต่อไปและเกิดศรัทธาเลื่อมใสยิ่งขึ้น สอดคล้องกับพระพุทธพจน์ที่ตรัสไว้ว่า “สถานที่ที่ควรไปเพื่อยังให้เกิดความแช่มชื่นเบิกบาน เจริญใจ และสิ่งแวดล้อม คือ (1) สถานที่ประสูติ (2) สถานที่ตรัสรู้ (3) สถานที่ประกาศธรรมจักรอันยอดเยี่ยม (4) สถานที่เสด็จดับขันธปรินิพพาน ขณะเหล่าใดเหล่าหนึ่ง จาริกไปยังเจตีย์เหล่านี้ มีจิตเลื่อมใส ขณะเหล่านั้นทั้งหมดหลังจากตายแล้วจะไปบังเกิดในสุคติโลกสวรรค์” (D.M. (Thoi) 10/202/150) และสอดคล้องกับความคิดเห็นของ Nitikan Dhammahansakul (2017) ที่กล่าวไว้ว่า ชาวพุทธควรไปกราบไหว้สังเวชนียสถานทั้ง 4 ตำบล เพื่อเพิ่มกำลังแห่งศรัทธาและความเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาให้มากยิ่งขึ้น การได้ไปกราบไหว้สังเวชนียสถานทำให้จิตใจมุ่งใส เบิกบาน เกิดปิติและความอิ่มใจ เป็นกุศลที่ช่วยเกื้อหนุนให้เกิดความสุข ความเจริญรุ่งเรืองในชาตินี้และชาติหน้า การไปอินเดียและนมัสการสังเวชนียสถานจะได้รับประโยชน์และอานิสงส์ 12 ประการ คือ 1) ได้ปิดประตูบาปไปสู่คติโลกสวรรค์ 2) ได้กราบไหว้พระภควันต์พุทธภูมิอินเดีย 3) ได้ไม่เสียชาติเกิดมาเป็นมนุษย์ 4) ได้บุญสูงสุดกุศลปัญญา มหาศาล 5) ได้ตั้งจิตอธิษฐานให้บรรลุมรรคผลนิพพาน 6) ได้บำเพ็ญทาน ศีล สมาธิ ปัญญา 7) ได้พุทธบูชาอุทิศแทน คำนามมิตตมารดา 8) ได้เจริญภาวนาครบสี่สังเวชนียสถาน 9) ได้พบครูบาอาจารย์ญาติมิตรในอดีตชาติ 10) ได้คบหานักปราชญ์บัณฑิตจิตเลิศล้ำ 11) ได้น้อมนำพุทธธรรมสู่ตนพ้นอบาย และ 12) ได้จัดใจปิติสุขหวังพ้นทุกข์คือนิพพาน

## สรุปผล

การจาริกแสวงบุญ ณ สังเวชนียสถาน 4 ตำบล คือ สถานที่ประสูติ ตรัสรู้ ปฐมเทศนา และปรินิพพาน ก่อให้เกิดการเรียนรู้และเข้าใจในพระพุทธศาสนายิ่งขึ้น เมื่อได้ไปนมัสการ ณ สถานที่จริง เมื่อได้ฟังวิทยากรบรรยาย ทำให้ได้เข้าถึงพุทธะ (องค์ความรู้) 5 อย่าง สมบูรณ์ครบถ้วนและถ่องแท้ คือ พุทธสถาน พุทธกิจ พุทธประวัติ พุทธบูชา และพุทธธรรม ทำให้จิตใจมีความศรัทธาอย่างมั่นคงในพระพุทธศาสนา เกิดปิติและความสุขใจ จะเห็นได้ว่า ชาวไทยพุทธชายแดนใต้มีความพึงพอใจในการจาริกแสวงบุญมากที่สุดทุกด้าน คือ ด้านสังเวชนียสถาน 4 ตำบล, ด้านวิทยากรผู้ให้ความรู้, ด้านการให้บริการของเจ้าหน้าที่ของบริษัททัวร์, ด้านโครงการแสวงบุญ, และด้านการให้บริการของเจ้าหน้าที่ของกองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในภาค 4 ส่วนหน้า จึงควรสนับสนุนส่งเสริมโครงการจาริกแสวงบุญ ณ สังเวชนียสถาน 4 ตำบล เพื่อให้พุทธศาสนิกชนได้บำเพ็ญบุญกุศล ได้ศึกษาและปฏิบัติธรรมในแดนพุทธภูมิจากสถานที่จริง ทำให้รู้สึกว่าได้เข้าใกล้พระพุทธเจ้ามากยิ่งขึ้น เป็นการสร้างขวัญและกำลังใจให้กับชาวไทยพุทธชายแดนใต้เป็นอย่างดี

## ข้อเสนอแนะ

### ข้อเสนอแนะในการนำไปปฏิบัติ

1) พุทธศาสนิกชนควรหาโอกาสไปจาริกแสวงบุญ ณ สังเวชนียสถานทั้ง 4 ตำบล อย่างน้อยหนึ่งครั้งในชีวิต เพื่อเพิ่มพูนความศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาให้มากยิ่งขึ้น

2) พุทธศาสนิกชนควรปฏิบัติธรรม สวดมนต์ไหว้พระ และเจริญสมาธิภาวนาทุกวัน เพื่อให้จิตใจมั่นคงในศีลสมาธิ และปัญญา ซึ่งจะสามารถสร้างขวัญและกำลังใจในการต่อสู้กับปัญหาและอุปสรรคได้อย่างมีประสิทธิภาพ

**ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป**

1) จากการศึกษาค้นคว้าวิจัยในครั้งนี้ พบว่า ชาวไทยพุทธชายแดนใต้มีความพึงพอใจในการไปจาริกแสวงบุญ ณ สี่เหลี่ยมสถานทั้ง 4 ตำบล มากที่สุดทุกด้าน จึงควรทำการศึกษาเพิ่มเติมเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อความพึงพอใจดังกล่าว

2) ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบความพึงพอใจของชาวไทยพุทธชายแดนใต้ กับชาวไทยพุทธในภูมิภาคอื่น ๆ ของประเทศไทยต่อการไปแสวงบุญ ณ สี่เหลี่ยมสถาน 4 ตำบล

**องค์ความรู้ใหม่**

จากการทบทวนวรรณกรรม และการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามและการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก ซึ่งเป็นผู้ทรงคุณวุฒิ 5 คน ผู้วิจัยนำเสนอองค์ความรู้ใหม่จากการวิจัยเรื่อง “ความพึงพอใจของชาวไทยพุทธชายแดนใต้ต่อการไปแสวงบุญ ณ สี่เหลี่ยมสถาน 4 ตำบล”(ดังภาพที่ 1)



ภาพที่ 1 องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

---

## References

- Channuwong, S., Ruksat, S., & Ploychum, S. (2018). An integration of Buddhist teachings in stress management. *Journal of Community Development Research*, 11(4), 148–158.
- Dhammahansa Channel. (2020). *Program of Buddhist Holy Places*. Retrieved from <https://youtu.be/bb8-5a31e1s>.
- Dhammahansakul, N. (2017). *Buddhist places, Buddha's history, and Buddha's duties (History of Buddhism in India)*. Nonthaburi: Chareonphol Graphic Company Limited.
- Laoreoutai, N. (2018). Thai Buddhists' motivation to pilgrimage at four Buddhist holy places. *Dhonburi Rajabhat University Journal*, 12(1), 201–210.
- Mahachulalongkornrajavidyalaya University. (1996). *Thai Version Tipitaka, volume of Mahachulalongkornrajavidyalaya University*. Bangkok: Mahachulalongkornrajavidyalaya University Press.
- Millet, J. D. (2012). *Management in the public service: The quest for effective performance*. New York: McGraw-Hill Book Company.
- Phra Rajatanarangs. (2010). *To Buddha's places: Gusinarga*. Bangkok: DMG Printing.
- Phra Brahmaganabhorn (P.A. Payutto). (2015). *Buddhist dictionary*. Bangkok: Palidhamma Printing.
- Sangkapan, J. et al. (2016). Tourist satisfaction towards Klong Hae Floating Market, Hat Yai District, Songkhla Province. *Journal of Management Science*, 33(1), 25–50.
- Suriyamethee, N. (2008). *Buddhist prayer: Manual for pilgrimage at Buddhist holy places*. Nonthaburi: Chareonphol Graphic Company Limited.
- Thearntanachok, K. (2018). Traveling to the Buddhist pilgrimage places according to the principle of meritorious actions. *Journal of Graduate Studies Review*, 14(1), 109–199.
- Tangtenglam, S. (2019). Factors affecting Chatuchak weekend market of foreigner tourists. *Journal of Arts Management*, 3(3), 141–152.
- Waiwatana, A. (2016). The development process of Buddhist ethical behavior: A case study of Thai Buddhist pilgrims at the four holy sites of Buddhism in India and Nepal. *Journal of Graduate Studies Review*, 12(3), 144–161.
- Wasi, P. (2015). *Life traveling to Buddha's places*. Bangkok: Mo Chao Baan Printing.





ประกาศสำนักงานส่งเสริมการศึกษาวิจัยพัฒนาศาสนาและกฎหมาย (สศก.)

มูลนิธิศูนย์ปฏิบัติธรรมนานาชาติ อินเดีย-ไทย India-Thai International Meditation Centre Trust (ITT)

ที่ 3/2563

เรื่อง แต่งตั้งคณะทำงานวิจัยองค์ความรู้และความพึงพอใจของพี่น้องชาวไทยพุทธชายแดนใต้ต่อการไปแสวงบุญ ณ สังฆเนียบสถาน 4 ตำบล : กรณีศึกษาโครงการของกองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในภาค 4 ส่วนหน้า

ด้วยสำนักงานส่งเสริมการศึกษาวิจัยพัฒนาศาสนาและกฎหมาย (สศก.) มูลนิธิศูนย์ปฏิบัติธรรมนานาชาติอินเดีย-ไทย (India-Thai International Meditation Centre Trust : ITT) มูลนิธิวัดไทยโพธิวิหาร (Wat Thai Bodhivihara Trust : WTB) พุทธยา ประเทศอินเดีย และคณะกรรมการโครงการฝึกอบรมธรรมวิทยากรและศึกษาวิจัยแดนพุทธภูมิ (ศร.) ร่วมกับ บริษัท ธรรมทรรษาทัวร์ แอนด์ แทรเวล จำกัด-บริษัท บางกอกไทย เซ็นเตอร์ จำกัด ให้การสนับสนุนโครงการนำพี่น้องชาวไทยพุทธชายแดนใต้ไปแสวงบุญ ณ สังฆเนียบสถาน 4 ตำบล ประเทศอินเดีย-เนปาล งบประมาณประจำปี 2563 ของกองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในภาค 4 ส่วนหน้า โดยจัดคณะธรรมวิทยากรผู้ทรงคุณวุฒิให้องค์ความรู้ด้านพุทธภูมิศึกษา และจัดทำงานวิจัยเกี่ยวกับองค์ความรู้และความพึงพอใจของพี่น้องชาวไทยพุทธชายแดนใต้ต่อการไปแสวงบุญ ณ สังฆเนียบสถาน 4 ตำบล เพื่อส่งเสริมการทำวิจัย และเพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปด้วยความเรียบร้อยดีงามตามวัตถุประสงค์

อาศัยอำนาจตามความในข้อ 19 แห่งระเบียบมูลนิธิศูนย์ปฏิบัติธรรมนานาชาติ อินเดีย-ไทย (ITT) ว่าด้วยการดำเนินงานบริหารกิจการของมูลนิธิศูนย์ปฏิบัติธรรมนานาชาติ อินเดีย-ไทย พ.ศ. 2563 และข้อ 4 แห่งประกาศมูลนิธิศูนย์ปฏิบัติธรรมนานาชาติ อินเดีย-ไทย (ITT) - มูลนิธิวัดไทยโพธิวิหาร (WTB) บริษัท ธรรมทรรษาทัวร์ แอนด์ แทรเวล จำกัด - บริษัท บางกอกไทย เซ็นเตอร์ จำกัด เรื่อง จัดตั้งสำนักงานส่งเสริมการศึกษาวิจัยพัฒนาศาสนาและกฎหมาย (สศก.) พ.ศ. 2563 จึงแต่งตั้ง “คณะทำงานวิจัยองค์ความรู้และความพึงพอใจของพี่น้องชาวไทยพุทธชายแดนใต้ต่อการไปแสวงบุญ ณ สังฆเนียบสถาน 4 ตำบล : กรณีศึกษาโครงการของกองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในภาค 4 ส่วนหน้า” ประกอบด้วยคณาจารย์และธรรมวิทยากรผู้ทรงคุณวุฒิ ดังต่อไปนี้

คณะพระอาจารย์ผู้ทรงคุณวุฒิที่ปรึกษา : ประกอบด้วยคณาจารย์พระธรรมวิทยากรด้านพุทธภูมิศึกษา ณ แดนพุทธภูมิ

1. พระอาจารย์มหาปิยะนัฐ กิตติโสภโณ (ป.ธ.3) เจ้าอาวาสวัดไทยโพธิวิหาร / อินเดีย / ประธานมูลนิธิ WTB
2. พระอาจารย์มหาอนุชิต ขนดีโก (ป.ธ.7,พธ.บ.) เจ้าอาวาสวัดพุทธนิมิตต์ / สหรัฐอเมริกา / พระธรรมทูต
3. พระครูปลัดประดิษฐ์ ธมมโร (ป.ธ.3) เจ้าอาวาสวัดเสียงธรรมโพธิญาณ/ออสเตรเลีย/พระธรรมทูต
4. ดร.พระมหาปริญญาภัทสร รุจิธมโม (ป.ธ.4,พธ.ด.) ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดบางบัว/กทม./รองประธานมูลนิธิ ITT
5. พระอาจารย์ประพนธ์ เตชธมโม (ร.ป.บ.) ผู้อำนวยการสำนักงานมูลนิธิ WTB / พระธรรมวิทยากร
6. พระอาจารย์พิสิษฐ์ จรธมโม (บธ.บ.,พธ.ม.) ผู้อำนวยการสำนักงานมูลนิธิ ITT / พระธรรมวิทยากร

มีหน้าที่ให้คำแนะนำปรึกษาในการทำงานวิจัยเกี่ยวกับองค์ความรู้ทางด้านพุทธภูมิศึกษา และพุทธสถาน พุทธกิจ พุทธประวัติ เส้นทางตามรอยบาทพระศาสดาสู่แดนพุทธภูมิ ณ สังฆเนียบสถาน 4 ตำบล และพุทธสถานต่างๆ รวมถึงประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาในประเทศอินเดีย-เนปาล ให้แก่คณะทำงานวิจัย เพื่อสนับสนุนส่งเสริมการศึกษาวิจัยพัฒนาศาสนา โดยเฉพาะทางด้านพุทธภูมิศึกษา การศึกษาธรรม การปฏิบัติธรรม การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การทำงานวิจัยครั้งนี้เพื่อธำรงรักษาและสืบต่ออายุพระพุทธศาสนาให้ดำรงคงอยู่ตลอดไป ตามพุทธประสงค์ที่ทรงฝากพระพุทธศาสนาไว้ 5000 ปี

คณะทำงานวิจัย : ประกอบด้วยคณาจารย์ผู้ทรงคุณวุฒิด้านพุทธภูมิศึกษาและวิจัยศึกษา

1. **รศ.ดร.นิติگانต์ ธรรมหรรษากุล** (ประธานมูลนิธิ ITT/รองประธานมูลนิธิ WTB) **ประธานคณะทำงานวิจัย**  
วิทยฐานะ : ป.ศ.6, พธ.บ., (ประธานรุ่น น.บ. 4/2563 : นศพ.มปท.)  
M.A. (Organizational Administration), M.P.A. (Public Administration),  
Ph.D. (Political Science), Ph.D. (Public Administration),  
Associate Professor in History of Buddhism. (CUA603-07-1819)
2. **รศ.ดร.สุขุมพงศ์ ชาญนุงศ์** (ประธานกรรมการฝ่ายวิชาการมูลนิธิฯ) **รองประธานคณะทำงานวิจัย**  
วิทยฐานะ : ป.ศ.9, รป.บ., M.A. (Organizational Administration), M.P.A.  
Ph.D. (Public Administration), Ph.D. (Organizational Leadership and Ethics),  
D.B.A. (Management), Ph.D. (Buddhist Studies),  
Associate Professor in Public Administration. (CUR236-09-2818)
3. **พ.ต.ต.หญิง สุวิมล ธรรมหรรษากุล** (รองประธานมูลนิธิ ITT/ผู้ทรงคุณวุฒิพิเศษ) **คณะทำงานวิจัยและเลขานุการ**  
วิทยฐานะ : B.Sc. (Biomedical Science), M.Sc. (Drug Chemistry)
4. **ผศ.ดร.ธนภุต โพธิ์เงิน** (คณบดีคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยปทุมธานี) **คณะทำงานวิจัย**  
วิทยฐานะ : กศ.บ., รบ., ศศ.ม., กศ.ม., รป.ต. (ผศ. : รัฐประศาสนศาสตร์)
5. **อาจารย์ ดร.สังเวียน เทพผา** (คณบดีคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยปทุมธานี) **คณะทำงานวิจัย**  
วิทยฐานะ : น.บ., ประกาศนียบัตรเนติบัณฑิต, ร.ม., น.ม., น.ด.
6. **อาจารย์ ดร.กัธกร เพี้ยเอี้ย** (มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย) **คณะทำงานวิจัย**  
วิทยฐานะ : ป.ศ.6, ศน.บ., M.A. (Philosophy), Ph.D. (Buddhist Studies)
7. **อาจารย์ ดร.นฤมล ราชบุรี** (กรรมการฝ่ายวิชาการมูลนิธิฯ/ที่ปรึกษางานวิจัย) **คณะทำงานวิจัย**  
วิทยฐานะ : วท.บ., พธ.ม., พธ.ด. (พุทธบริหารการศึกษา)
8. **อาจารย์ ชูพงษ์ อัจจาธร** (มักคเทศก์/หัวหน้าทัวร์/อาจารย์สอนบาลี/อังกฤษ) **คณะทำงานวิจัย**  
วิทยฐานะ : ป.ศ.9, ศษ.บ. (ธรรมวิทยากรด้านพุทธภูมิศึกษา ณ แดนพุทธภูมิ)

มีอำนาจหน้าที่ดำเนินงานทางวิชาการ เป็น “คณะทำงานวิจัยเกี่ยวกับองค์ความรู้และความพึงพอใจของพี่น้องชาวไทยพุทธชายแดนใต้ต่อการไปแสวงบุญ ณ สังฆเนยสถาน 4 ตำบล : กรณีศึกษาโครงการของกองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในภาค 4 ส่วนหน้า” และดำเนินการจัดตีพิมพ์ในวารสารทางวิชาการ (Academic Journal) เพื่อเป็นข้อมูลอ้างอิงทางวิชาการ เพื่อเผยแพร่เป็นธรรมทานให้แก่ผู้สนใจในการศึกษาทำวิจัย การศึกษารวมและการปฏิบัติธรรมต่อไป

โดยประกาศนี้ ให้สำนักงานส่งเสริมการศึกษาวิจัยพัฒนาศาสนาและกฎหมาย (สศก.) เป็นองค์กรที่รับผิดชอบดำเนินงานทำวิจัยจนแล้วเสร็จ โดยการอุปถัมภ์ทุนสนับสนุนจากมูลนิธิศุภชัยปฏิบัติธรรมนานาชาติ อินเดี-ไทย (ITT) ร่วมกับบริษัทในเครือธรรมหรรษาทัวร์ และให้คณะทำงานวิจัยจัดทำรายงานผลการดำเนินงานให้คณะกรรมการมูลนิธิฯ ได้ทราบ

ทั้งนี้ ให้ยกเลิกประกาศ คำสั่ง หรือมติอื่นใดที่ขัดหรือแย้งกับประกาศนี้ ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป



ประกาศ ณ วันที่ 3 สิงหาคม พ.ศ. 2563

*(Signature)*

(รองศาสตราจารย์ ดร.นิติگانต์ ธรรมหรรษากุล)

(Associate Professor Dr.Nitikan Dhammahansakul)



Director of India-Thai International Meditation Centre Trust (ITT)

ประธานกรรมการสำนักงานส่งเสริมการศึกษาวิจัยพัฒนาศาสนาและกฎหมาย (สศก.)

## บรรณานุกรม

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (๒๕๓๙). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระมหานิติกานต์ สุริยเมธี. (๒๕๕๑). *พุทธมนต์ คู่มือจาริกแสวงบุญแดนพุทธภูมิ*.

อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพ คุณแม่เสวย จูบิดา เป็นกรณีพิเศษ.

วันเสาร์ที่ ๘ มีนาคม ๒๕๕๑. นนทบุรี: หจก.เจริญผลกราฟฟิค.

พระราชวรมณี (ประยูรท์ ปยุตโต). (๒๕๒๘). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระครูวินัยธรกิตติพงษ์ จิตตคุตโต และ นิติกานต์ ธรรมหรรษากุล. (๒๕๕๘).

*พุทธสถาน พุทธกิจ พุทธประวัติ*. นนทบุรี: หจก.เจริญผลกราฟฟิค.

นิติกานต์ สุริยเมธี. (๒๕๕๘). *พุทธมนต์พิธี ฉบับแดนพุทธภูมิ : อินเดีย-เนปาล*.

นนทบุรี: หจก.เจริญผลกราฟฟิค.

พระยาสุรินทรภักขัย (จันทร์ ตุงคสวัสดิ์) (หนังสือแปล). (๒๕๒๒). *จดหมายเหตุแห่ง*

*ราชอาณาจักรของพระภิกษุฟาเหียน*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิมหามกุฏราชวิทยาลัย.

เสถียร โปธินันทะ. (๒๕๕๓). *ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา*. พิมพ์ครั้งที่ ๔.

กรุงเทพฯ: มูลนิธิมหามกุฏราชวิทยาลัย.

พระราชรัตนรังษี (วีรยุทธ์ วีรยุทโธ). (๒๕๕๓). *สู่แดนพุทธองค์กุสินารา*. กรุงเทพฯ:

สำนักพิมพ์ ดีเอ็มจี.

เอนก ขำทอง. (๒๕๔๑). *พุทธวงศ์ ประวัติพระพุทธเจ้า ๒๕ พระองค์*. กรุงเทพฯ:

โรงพิมพ์การศาสนา.

สำนักงานส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม และความมั่นคงแห่งสถาบันชาติ พระศาสนา พระมหากษัตริย์. (๒๕๕๔). *จดหมายเหตุรับพระบรมสารีริกธาตุ ร.ศ.๑๑๖ : ๑๑๒ ปี แห่งการบรรจุพระบรมสารีริกธาตุ จากกรุงกบิลพัสดุ์สู่สยามประเทศ. จดหมายเหตุและประวัติ พระบรมสารีริกธาตุ ที่ขุดพบ ณ กรุงกบิลพัสดุ์ ประเทศอินเดีย เจ้าพระยายมราช (ปั้น สุขุม) เป็นผู้เฝ้ารับรัฐบาลประเทศสยาม ไปอัญเชิญมาประดิษฐาน ณ พระบรมบรรพต เมื่อ ร.ศ.๑๑๘ (พ.ศ.๒๔๔๒).*

### Bibliography

- Archaeological Survey of India. (2006). *Sarnath*. New Delhi: Batra Art Press.
- Dharam Vir Singh. (2005). *Hinduism an introduction*. 4th ed. Jaipur: Popular Printres.
- Madhukar Piplayan. (2011). *Asoka the great*. 2nd ed. New Delhi: Gautam Printers.
- Prakash Chandra. (2001). *Modern Indian Political Thought*. New Delhi: Vikas publishing house.
- Rana P.B. Singh. (2009). *Where the Buddha walked*. 2nd ed. New Delhi: Indica Books.
- Shanti Swaroop Bauddh. (2012.) *Sarnath*. 3th ed. New Delhi: Gautam Printers.
- Millet, J.D. (2012). *Management in the public service: The quest for effective performance*. New York: McGraw-Hill Book Company.
- NitiKan Dhammahansakul. (2013)